КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА

Ч. 6.

ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

ЧЕРВЕНЬ 1933

CO-OPERATIVE REPUBLIK

UKRAINIAN MONTHLY REVIEW — LWIW POLAND

РІЧНИК VI

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ДОВГ ВДЯЧНОСТИ НАРОДУ.

28. травня ц. р., у 17-ту річницю смерти Івана Франка, одного з духових провідників відродженої української нації, поета, вченого і публіциста, демократа з крови й кости та невтомного організатора народніх мас — у столичному городі Львові, над Його могилою буде відкритий в Його честь гранітовий нагробник.

Нагробник, зображує каменяря, що розвалює скали на дорозі поступу — є найкращим схопленням самої суті 40-літньої, такої героїчної, змістовної і такої жилястої праці будителя західно-української землі і першого на ній все-Українця.

І ми, кооператори приєднуємося в цей день до загального гимну пошани й любови, що його співає свойому Каміняреві наша пробуджена його трудами земля. Робимо це тим більше, що в його піснях, статтях і всіх творах маємо копальню золотих думок-вказівок, як будувати нове суспільне життя, оперте на власних силах і самоорганізації народніх мас. Його величезна виховна робота, як суспільного вчителя і моралiста, стала для нас криницею найцілющішої водиці, корму для духа, який має творити це нове життя.

Студіюймо Франка і вдумуймося в його найглибші інтенції! Це буде постійним і ще більш вимовним актом вдячности супроти його Духа!

НІМЕЦЬКА ЗАГАДКА.

„Вчорашній пролєтар є нині спів-земляком! Горе тим, що хочуть чогось іншого!

„Давніше стояла більшість робітництва у многих справах з боку: вона негувала і понижувала не одно, що до чого в інтересі нації й національного господарства повинна-б заняти позитивне становище. Вину за це опріч марксизму поносить також реакційне наставлення відомих кругів підприємців. Побіч марксівської клясової боротьби з низу велася однаково протинароднЯ реакційна боротьба — з гори! Обі мусять бути викорінені. Це бажання усіх чесних будівничих!

„Наш рух і його провідник, що викували нам одноцілу, державу, здійснять також наш національний соціялізм.

„У нас тверда віра в те, що наша країна піде знову вперед. Поборюючи всі перепони — пробиватимуть собі шлях національні і соціяльні, значить національно-соціялістичні думки і приводитимуть до того, що з усіх громадян створиться один нарід.

„Патріотизм, національне почування, свобода і національний дух — злилися в одну духовну цілість!“

Шановний читач мабуть і доси в клопоті, звідки доходять такі кличі. Для неодного буде не аби якою несподіванкою, коли скажемо, що повищі слова вийняті з одної із стотисячних заяв, відозв, статтей, що розливаються сьогодня наче буйний потік по всій Німеччині, опанованій гітлєрівським рухом. І не дивуємося — бо ж здоровій голові справді трудно погодити такі, дійсно гарні, кличі з тими прошибаючими вістками, що надлітають день по дневі з того великого краю. Годі ж бо зрозуміти, як може „свобода“ миритися з розвязуванням або насильним обсаджуванням усіх громадських організацій, що їх створив хто інший, а не гітлєрівці. Годі повірити у „соціялізм“, коли оплюгавлено і подобтано одну з перших відомих основ соціялізму — демократичну засаду в громадському житті. Ніяк не мириться в людській уяві фраза про „соціяльний дух“ і поборювання клясових затій капіталістів — з міністеріяльною коаліцією Гітлєра з Гугенбергом, лідером партії великого промислу, при рівночаснім насильнім обсаджуванні своїми людьми всіх соціялістичних професійних союзів; годі повірити у клясове замирення і так проголошувану національну єдність, коли одночасно уряд робить явну спілку з купецьким станом проти кооперації і т. д.

Чекаємо, що з того хаосу кличів, істеричних вигуків, театральних жестів та вуличних ексцесів вирине справді реальною, будь воно „ліве“ чи „праве“, будь „середі нне“. Чекаємо діл „третьої Німеччини“ і по її ділах, а не по теперішніх горячих викриках будемо її судити.

Покищо для нас — а мабуть і для всіх глядачів німецького видовища — цілий гітлєрівський випадок мусить оставати загадкою. Немає сумніву, що покищо Гітлєрівці зручно використовують чуттєві національно-амбіційні моменти, побиваючи тим всіх своїх конкурентів, особливож центровців та соціялдемократів, які досі не ставили гостро питання рівноправности Німеччини у збросннях та в інших питаннях міжнародньої політики.

ЗМАГАННЯ НІМЕЦЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ ЗА СВОЄ ІСНУВАННЯ.

Як усе, що діється тепер в Німеччині, так і кооперативне життя дає нагоду до невеселих розважань.

Від якогось місяця кооперативна (і професійна) преса, що ще має змогу виходити і доходити до нас (бо політичні часописи здебільшого втратили доступ до Польщі) дає живе свідоцтво, який моральний терор приходиться переживати в однім з центрів світової культури навіть чисто господарським організаціям... Що сказати на те, коли прим. орган споживчої кооперації — кооперації яка служила і служить очевидно не комусь, а свойому рідному народові — приневолений в цілому ряді статтей доказувати і клястися, що кооперація має на думці лише добро своєї нації, що вона є вицтвітом справді німецького духа, і т, д.?

Над кооперацією та її діячами завис „караючий меч“, інспірований очевидно не ким іншим, а купецтвом та картелями. „Національна революція“, що перед приходом до влади партії Гітлєра в спілці з великим промислом звертала своє вістря по більшости на зовні, проти держав-побідників, тепер, діставши власть у руки, виладовує всю свою енергію на внутрі-національні партійні порахунки при допомозі брутального пястука.

Маніфест Міжнародного Кооперативного Союзу, що його читачі нашого журналу мали нагоду пізнати в травневому числі К. Р., був виданий не із-за дрібниці. На карті стоїть між іншим „бути або не бути“ незалежної, демократичної, самоуправної кооперації в Німеччині.

Притім, очевидно, головний наступ урядової партії звертається проти споживчої кооперації, як тої вітки кооперативного руху, що завсігди була вповні незалежною від держави під фінансовим оглядом, бо все будувала, згідно з чистим духом Рочделя, на власних силах. З сільсько-господарськими кооперативними організаціями (як відомо — сильно задовженими в урядових банках і вичікуючими дальших санаційних підмог) — діло много легше. Ілюстрацією хай буде спосіб, як урядова партія опанувала головну централю хліборобської кооперації:

„На одному засіданні Ради Державного Союзу сільсько-господарської кооперації подав президент др. Гермес резигнацію. Новим президентом обрано п. Вальтера Дарре́ (Darré) дотеперішнього предсідника „державного обєднання провідників селянського стану“, аграрної організації створеної національно-соціялістичною партією Гітлєра“.

„Дня 30. травня відбудеться надзвичайний зїзд союзу, на якому зміниться кілька параграфів статуту, щоби узгіднити їх з останніми постановами Ради що до способу обрання президії“.

Це клясичний примір, як відбувається саме тепер в Німеччині „національна революція“. Коли статут не дозволяє, тоді робиться, що хочеться, а статут вже відтак „підганяється“.

В якому напрямку піде зміна статута величезної центральної організації с. г. кооперації, про це можна судити після того, як відбувалося опанування гітлєрівцями інших союзів, прим. центрального союзу купців або ремісників. Зміна полягає в тім, що касуються взагалі вибори рад, виділів і т. д.; на їх місце приходить іменування:

„Провідником державного стану німецької торговлі буде іменований А. Гітлєром... др. Т. В. фон Рентельн. Він заіменує членів президії державного стану“.

(Постанова Головного Обєднання Нім. Купецтва з 4. травня 1933 р. — Kons. Gen. Rundschau ч. 19).

Читаючи це, як іноді під терором, іноді навіть добровільно бюрократизується живе цивільне громадське життя, — двигаємо плечима, дивуючись тій загальній психозі і тому масовому бажанню уподобатися пануючому політичному режімові!

Не пішли, на загал, на цю дорогу робітничі професійні союзи — і зате їх льокалі обсадили партійні урядові боївки, а їх виділи скинено насильно з уряду.

Стоїть ще споживча кооперація, не подаючись. Чи найдеться в теперішніх хвилевих диктаторів Німеччини стільки нерозважности, щоби підняти руку і на цю твердиню дійсно-народньої господарської творчости будівничого духа?

Підбехтувачів з кругів приватного купецтва і картелів не брак.

КООПЕРАЦІЯ В ОБОРОНІ СВОЇХ ЕЛЄМЕНТАРНИХ ПРАВ.

З приводу відомих проєктів зміни кооперативного законодавства в напрямі піддання самої діяльности ревізійних союзів (а через те і кооператив) під майже необмежену регляментацію державних чинників видала польська кооперація в особі трьох центральних обєднань

(„Зєдноченя“, „Унії“ і „Сполем“) окрему брошуру. Ця брошура, писана у дійсно кооперативному дусі, і ми подамо її зміст нашим читачам у найблищому числі К. Р.

Цій самій справі присвячене й 21. число офіціяльного органу нашого РСУК.

Статті „Кооперація й демократія“ (редакційна) і „Чорні хмари“ (О. Л.) висловлюються рішуче проти спроб штучного обмежування самоуправи громадянства, зокрема кооперативних самопомічних установ, бо такі засоби можуть вести тільки до умертвлення і бюрократизації життя, передовсім господарського.

ОДНА З ТРАҐЕДІЙ.

„В осени 1932 р. я зголосився через ПСК у Калуші на Заочний Кооп. Курс крамарів. Тільки я отримав перші лєкції, як нашу Надзірну Раду якби гадина вкусила. Відразу почались балачки, що крамар хоче паном бути за кооперативні гроші (бо було сказано на зїзді крамарів у Калуші, що кооперативи підможуть при плаченні належної квоти за курс). Вони припоручили Управі мене зредукувати з крамаря, мовляв, вже досить через шість років хліба нашого наївся, він вже мудріший від нас! Управа не хотіла того зробити, бо не бачила на мені жадної якоїсь некорисної роботи, але мусіла. Завідомили в ПСК, щоби приїхав люстратор до передання кооперативи другому крамареві. Люстратор приїхав, але подивився, який той хлопець, і не хотів навіть бути при тім, як він буде перебирати кооперативу, тілько зробить ревізію, як я справуюся і через що мені виповіли. По ревізії при звіті запитував п. учитель С., з якої причини мене редукують; на відповідь двох членів, що вже з него досить, уже шість літ, за мудрий і т. д., аж розсердився і дозго переконував, що чим більше практики, тим ліпше, але то було даремне. На означений день я віддав кооперативу. Тепер ПСК старається, щоби мене примістити у другій кооперативі на стороні“.

Ось уривок щирого листа до управи Заочного Кооп. Курсу РСУК.

Він такий вимовний, дає таку ярку картину відносин по деяких клітинах нашої кооперації (їх радше требаби звати „кооперацією“), що до нього ве додаємо ніяких коментарів.

На жаль, подібних до тої клітин гнізд низької зависти й людської злоби ще у нас богато! Так ще далеко многим осередкам до духа спільництва й громадськости, стільки ще стихійної ненависти до освіти та люті до тих, що за свій тяжкий труд одержують від громади той мізерний ґрейцар.

Оттакий один лист — а яку він розкриває суспільну рану! — Душе народу! Скільки ще в тобі трапляється скритих закутків, де чаїться зло! Кілько треба праці для уґрунтовання в громаді основ примітивної моральности!

P. S. В таких випадках, на нашу думку, вищі органи кооперації не можуть мовчати, бо це ширить розклад в кооперації. Вони, як треба, мусять робити рішучий натиск на кооперативи, ключно до крайних засобів, з окрема в таких випадках, коли людину карають за її бажання науки!

ЧИ СПРАВДІ ПРОМИСЛОВИЙ ДЕФЕТИЗМ?

Можливо, що дещо недокладна стилізація думок в одній статті, що появилася була у великодному числі Госп. Кооп. Часопису (п. з. „Хто мертвих розбудить"), дала привід до досить широких розмов на тему: чи буде, чи може, і чи хоче наша кооперація далі розбудовувати свій власний кооперативний промисл. Думаємо, що ціла дискусія — це одно непорозуміння — бо уважний читач кооперативної преси не мав досі ніяких підстав до підозрівання, начеб у когось зі справжніх кооператорів родилися думки про недоцільність дальшої роботи в цьому напрямку.

Вся справа мабуть в тім, що автор згаданої статті не досить виразно підчеркнув те, що кооперація дивиться на приватний український промисл тільки, як на переходове явище і підпиратиме його лише о стільки, о скільки не матиме змоги розбудувати в дотичній ділянці власного виробництва. Очевидно, даючи приватним українським фірмам готовий ринок збуту, кооперація мусить вимагати абсолютної солідности у виробі, калькуляції та обслузі, а в тій цили буде старатися забезпечити собі потрібний вплив на ці підприємства.

Основні думки в цій справі зібрані в редакційній статті Г. К. Ч. з 14. травня (ч. 20).

БІЛЯНС ЗЕМЕЛЬНОГО ВАНКУ ГІПОТЕЧНОГО, АКЦ. С-КИ.

З приводу загальних зборів Земельного Банку, одинокого українського банку в акційній формі, цим разом був у пресі інший, як звичайно відгомін. Крім принятих у нас оптимістичних і обовязково похвальних рефератів у пресі (вони, як відомо пишуться вже після стереотипного шімля), цим разом в одному часописі був висловлений сумнів що до складу новообраної Надзірної Ради банку. „Діло" було здивоване радикальним перетрясенням майже цілого складу дотеперішньої Надзірної Ради. Цей часопис підкреслив також відсутність на Зборах представників станиславівської грекокатолицької капітули, яка, як відомо, має в своїх руках 40% акцій установи; в Заг. Зборах фактичним господарем було представництво львівської капітули, яка володіє без мала майже всією рештуючою квотою акційного капіталу (цілий акційний капітал Зем. Банку виносить 5 міл. золотих).

Хоча Зем. Банк формально є сьогодня приватно-капіталістичною фірмою, то по суті від самих своїх народин він такого характеру не носив; його членство вже тоді вербувалося серед найширших кругів громадянства; а й тепер, коли в наслідок законної вимоги треба було піднести акційний капітал, цей капітал приплив не з особисто-приватних джерел, а з церковних, себто все таки з громадських, публичних. Цим пояснюється те заінтересовання, яке є в громадянстві до Зем. Банку і сьогодня. Але, на жаль, критичні уваги щоденної преси не торкалися досі самої діяльности банку.

В нашому журналі ще у 1928 році в статті інж. І. Ольхового (Білянс Зем. Банку) була висловлена думка, що кредитова політика банку не повинна звертатися в такій мірі в бік векслевого кредитування хліборобів, як це робиться у нас по старій інерції. Згаданий автор висловив з окрема сумнів що до доцільности роздачі, дорогою векслевого (короткоречинцевого) кредиту на закупно землі та інші довготривалі інвестиції, остерігаючи перед небезпекою таких опе-

рацій як для банку, так і для наділених таким кредитом осіб. Говорилося, що слід би банкові — з огляду на неактуальність тепер гіпотечного кредиту — звернути дещо більше уваги на кредитування промислових та торговельних підприємств (кооперативних чи приватних). — Не можемо сказати, щоби з того часу у кредитовій політиці Зем. Банку нічого не змінилося. Як знаємо, ця найбільша українська кредитова установа прийшла з кредитовою допомогою деяким захитаним кооперативам, та фінансувала кооперативний яйчарський експорт. Та ми не бачили Земельного Банку прим. при фундуванні нових промислових підприємств (кооперативних чи хочби приватних), що є сьогодня пекучим питанням нашої господарської розбудови; також суми, вміщені в торговельні підриємства є тільки малою частиною тих, що заморожені на векслевих особистих кредитах.

Розуміється, сьогодня, при малій можливости відморожування розміщених фондів, годі вимагати від Зем. Банку великих діл у наміченому вище напрямкові. Але — так по правді — чи це нормальне явище, коли фінансуванням будь якогось нового кооперативного виробництва мусить занятися професійна організація (прим. СУПРУГА), або коли союз інженерів вважає потрібним ініціювати заснування окремого „промислового банку"?

Брати Семиренки

Платон Федорович Симиренко.

(Продрвження *).

Та найцікавішим з усього були там нові умови праці, що їх впроводив Платон Симиренко. Поза семи-поверховими фабричними й складовими будинками простягалися ряди біля 150 домів для урядовців і робітників, кожний з осібним подвірям і садом з цвітниками. Кожний ряд домів мав окрему назву „Семенівка", Платонівка" і т д. і т. п. Були свої склепи, щось в роді робітничих споживчих кооператив, що продавали товар першої потреби по цінах з перших рук, своя церква св. Степана, шпиталь на 100 ліжок, млин, бібліотека, театр, 6-ти клясова школа, з технічною програмою навчання, в якій учили пізніші професори університету; в заводській конторі була робітнича щадниця. Весь городок освітлений був газовим світлом, якого в тому часі (в 50-их роках) вживало може 2—3 міста в цілій Росії.

Один з відвідувачів підприємства (на початку цитов. Padalica) залишив нам декілька прецікавих спостережень про життя в городку Яхненків-Симиренків. Радить він всякому, хто буде подорожувати по Вкраїні, побувати в ньому, а „найде він там взірець суспільности, цікавий під всяким оглядом; побачить багацько речей, які можна бачити тільки за границею, а коли ввійде в це суспільство, переконається, що цих любимців долі окружає все, що можуть нам дати люди, розкіш, мистецтво й література".

„Деінде коло станків і парових машин бачимо два противенства: працю — звичайно нужду робітничої кляси, а побіля виставну роз-

---

*) Початок гл. в ч. 5. „Кооп. Респ." за біж. рік. — Ред.

кіш власників. Занадто звичайне це правило... і ми не можемо собі уявити, щоб отті противенства могли якось інакше уложитися“.

„Біля тисячі робітників і сотні урядовців мало там тоді постійну працю. А що за дивне суспільство уявляв собою той гурток! Англійці, Французи, Німці, Росіяни, Поляки бородатий купець з Москви, Жиди й поміщики), — кляси найбільш протилежні освітою, маєтком і способом життя, зустрічаються тут постійно у столовій за чаєм, сидять плече об плече в гостинних, граючи преферанса“.

Відвідувало заведення Яхненків-Симиренків багато освічених людей і суспільних діячів, цікаво було не одному побачити такі незвичайні картини. Бо чиж це дійсно не Новий Лянарк Оена на Вкраїні, або фалянстер, про який мріяв „апостол радісної праці“, „архітект щастя на землі“, Фуріє? Оба ці апостоли й безпосередні їх ученики шукали суспільної справедливости власне в тих часах, коли молодий Платон бував у їх батьківщинах (Fourier † 1837 р. Oven † 1857 р.). З Англії й Франції привозив молодий Симиренко на Вкраїну не лише машини й техніків. Привіз він із собою також нові думки — ідеї й почав їх у себе вдома реалізувати. Він бо як і сучасні йому західні мрійники вірив у добродійність машини, вірив, що праця може бути радісна, коли створити для неї пригожі умови, що тоді вона видатніша, що від тих умов залежить і характер людини.

Піддержували Платона в тих думках і свої освічені Українці-громадяне, що стояли ідейно близько Кирило-Методіївського Братства, в якого гурті не чужі були ідеї західних „апостолів“ та кувалися свої. Та найважніше, що головний представник тої ідеольогії й страдник за неї Шевченко був добрим знайомим Платона, його дядька Кіндрата й швагра Олексія Хропаля. (Останній був управителем і найблищим помічником Платона в організуванні мліївського „фалянстеру“).

Літом 1859 р., коли підприємство Яхненків-Симиренків було в найбільшому розквіті та славилося широко, відвідав його Шевченко. Кілька днів мешкав Шевченко в Хропаля, а обідати ходив до Платона. Вдчерами сходилися службовики, з якими поет балакав, шуткував та прочитував дещо із своїх пісень. Оглядав теж докладно „фалянстер“, який і назвав в одушевленні „раєм на землі“. А раз оглядаючи школу, не втерпів, обняв Кіндрата, поцілував і, прослезившись, скрикнув: „Батьку! Що ти тут наробив“!

Шевченко в тому часі думав про власне гніздо на Вкраїні. Власники „раю на землі“ хотіли йому щиро в тому помогти; обіцяли передовсім перевезти пароходом з власної шкілки овочеві дерева й кущі та засадити поетові садок. Обіцяв теж Платон і поміг поетові у новому виданні „Кобзаря“, якого вже тоді не було в продажі та тої справи здається тоді не доведено до кінця. Коли Шевченко гостював у млієвському „фалянстері“ слідував за ним постійно поліційний агент Добринський. Він теж небаром по наказу з гори арештував поета після гостини в Максимовича. Як лиш довідався про той арешт Платон, поїхав зараз з Шевченковим свояком із Корсуня Бартоломієм клопотатись про звільнення. Влада звільнила поета та порадила виїхати в Петербург. Звідти щойно листом просив поет Платона через Хропаля про поміч на видання „Кобзаря“. Платон зараз казав післати 1.100 карбованців з приміткою, щоб поет по виході „Кобзаря“ прислав йому на таку суму книжок і в той спосіб з ним роз-

квитувався. Зробив теж Платон Шевченкові докір, що до Хропаля пише по українськи, а до нього по московськи. Колиж Симиренко дістав умовлену скількість „Кобзарів“, побачив на обгортці: „Коштом Платона Симиренка“. Дуже був з цього невдоволений і сердився на Шевченка, бо перед тим заборонив був ставити своє імя як видавця, не бажаючи, щоб „ліва рука знала, що дає права“.

Знайомий був Платон і з іншими українськими вченими, письменниками й громадськими діячами 50-их і 60-их років та співчував їхнім думкам і діяльності. Деякі з них, як Чубинський, були в нього урядовцями, а славний український правник і проф. київського університету Олександер Кістяківський (1833—1885) був замолоду в Платона Симиренка юрісконсультом. Близько мабуть стояв Платон і до київських хлопоманів, які в його „фалянстері“ мали поміч і захист, як і в пізніших роках, вже по смерти Платона, перед ліквідацією підприємства на терені „фалянстеру“ організувалися й шукали захисту українські народницькі діячі. На жаль, про ці взаємини, як і про саму організацію „фалянстеру“ годі щось більше довідатися. Деякі цікавіші замітки про це найдемо в архіві одеського губернатора, якому в 70-их роках агент Куріцин доносив, що заводи фірми Яхненко-Симиренко є підозрілим революцийним гніздом та нарікав на повітову київську поліцію, яка діставала від фірми окрему платню й через те дивилася на все крізь пальці. Реферуючи про початки народницької пропаганди на Київщині, доносив агент губернатору Готлєбену, що на Київщині в часи Шевченка була спроба організувати справжній фалянстер по зразку Фуріє; що за спробу цю взявся був власне один із Симиренків, який „мечтал осуществить фуриеровский фаланстер, разорился однако над превращением завода в фаланстер. Из завода осталась тепер только масса домиков, выстроеных по одному фасаду, в середине которых находится сахарный завод и механический завод неоконченый, на котороми разорился Симиренко“. Причина руїни Симиренка, як бачимо, тут неясно виведена.

Дійсно в 60-их роках почався нагло упадок мліївських заведень, а про причини багато пізніше говорено.

Дехто подавав передовсім те, що Платон не відкладав запасного фонду, лиш все вкладав у нові інвестиції; були й такі, що вказували як на причину упадку, між іншим на те, що забагато призбиралося старих службовиків (бо оскільки не провинилися чимсь, то трималося їх до смерти), а вони з перестарілою практикою ходили з кута в кут і тп. Та причин тут було дуже багато. Певно, що одною з важніших були благородні заміри Платона. В тих умовах мрій своїх не вдалось йому зреалізувати, як це не вдалось і Овенові та іншим суспільним реформаторам-утопістам. До того почав він підупадати на здоровлю, дядьки дуже постарілися (Кіндрата 1858 р. поразив паралїж). Сусіди — пани Браніцькі, Сангушки, Потоцькі і ін. — стали розбудовувати свої парові цукроварні, а з появою залізниці легко діставали машини просто з Німеччини. — Конкуренція збільшалася. Стали накипати противенства між Симиренками й Яхненками, між старшими й молодими. По смерти найстаршого Степана Яхненка його наслідники нагло зажадали виділу. Виділено їм коло $^1/_2$ міліона рублів. Це потрясло підприємством. Тоді виділився також Платон і взяв для себе ташлицьку цукроварню та вів ще якийсь час діла всього підприємства, переміненого на чотиропайкову спілку. Але довіря до підприємства

щораз підупадало. Конкуренція почала пускати лихі поголоски. Занепокоїлися вірителі підприємства, а ними були головно пани — поляки, які почали нагло жадати звороту кредитів перед повстанням 1863 р.

На добавок на київських контрактах у головного касієра підприємства, що виплачував борги, вкрадено чемодан з рахунковими книгами й тратами на 200.000 рублів. Деякі вже заплачені почали вимагати вдруге. Вкінці управитель гр. Вононцова, підставлений сином його, почав погрожувати, що, як не дістане хабара, намовить молодого пана поставити під боком свою цукроварню. Не дýставши, погрозу виконав, а млїївська цукроварня втратила близьку доставу буряків з маєтків Воронцова, що кругом неї простягався.

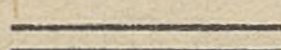
Прибитий цими ударами Платон важко захворів божевіллям і 1863 р. помер. За ним скоро вмирали по черзі старики: 1866 Терентій Яхненко, 1867 батько — Федір Симиренко, 1868 Кіндрат Яхненко.

З початку якийсь час керував підприємством молодший Симиренко, але пізніше встановлена за згодою спільників адміністрація для ведення упавших діл замісць рятувати підприємство довела його до остаточної ліквідації в 80-их роках.

Млїївські будинки замінено на військові казарми, а машини механічно-будівельної фабрики продано до Катеринослава, що тоді саме готовився стати осередком українського залізного промислу.

Молодший брат Платона, хоч і повнолітний уже в пору смерти старшого брата й добре підготовлений спеціяльною, технічною освітою, все ще замолодий був і мало досвідчений, щоб могти врятувати руїну. (Д. б.)

І. Витанович.

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

Чи можлива індустріялізація України?

Індуструялізація стала сьогодні в одних краях болячкою, одною з причин постійних господарських кріз, а в других навпаки являється ще й досі програмою дня, господарським ідеалом, на досягнення якого спрямована найбільша частина енергії суспільства й держави. Є країни без сумніву переіндустріялізовані і без сумніву приостали під цим оглядом. Очевидно, що так виглядають справи лише тоді, коли дивитися на них з точки погляду господарської самовистарчальности (автаркії) країн.

До країн другої категорії належить без сумніву і Україна, край (перед колєктивізацією) дуже активний в ділянці сільського господарства, навіть з багатими засобами необхідних промислових сировин, однак з великими дефектами в ділянці важкого, а ще більше легкого, оброблюючого промислу. Один погляд на торговельний білянс основного пня укр. землі — Наддніпрянщини переконує нас про ті величезні занедбання. Коли цілий вивіз в р. 1909—1911 після обчислень проф. Кривченка, (на який складалися майже виключно продукти землеробства й цукор) давав заокруглену вартість 800 міл. крб. а цілий довіз всього навсього 480 міл. крб., то з того довозу 188. міл.

крб., себто 30·% припадало на одні текстильні вироби. В Галичині образ цілком анальогічний. Після наших обчислень торговельний білянс Галичини приблизно рівноважиться з малою перевагою імпорту. Але це не є вислід якоїсь природної необхідности; навпаки, Галичина моглаб мати величезну перевагу вивозу над довозом, якби не та обставина, що Галинина не має текстильного виробництва. Цілих 43% (приблизно) галицького імпорту становлять текстильні вироби, які спокійно можнаби виробляти у себе в краю, підносячи тим могутньо стан зарібків місцевого населення та заощаджуючи собі ті суми, які Галичина й досі платить що року лодзькому, варшавському і бєльському текстильному промислові, збогачуючи тим населення та культуру корінної Польщі.

Як бачимо, справа індустріялізації є для нас не тільки надзвичайно актуальною річчю, але що більше — це поки що майже неорана нива. Справи не зміняє обставина, що сучасна господарська кріза унерухомлює промислове виробництво в Америці, Німеччині, Англії чи навіть в Польщі — як це покажеться з дальшого викладу. Справа упромисловлення має однакове господарське й політичне значіння для цілої соборної України і програма усамостійнення України мусить мати, як одну з перших своїх точок, вимогу розбудови промислу, в першій мірі текстильного. Промислова еманципація скріпить Українців матеріяльно, а тим самим і культурно та піднесе в них довіря у власні сили.

Розуміють це дуже добре ті держави, в посіданню яких находяться українські землі, і тому їхня господарська, кредитова, залізничотарифова та концесійна політика завсігди йшла по лінії спинювання в міру можности процесу індустріялізації України. Такою була політика колишньої Австрії відносно Галичини, а ще більш свідомо примінювала цю тактику завжди Росія. Вкажемо лише на такі курійози, як приміром той, що довіз вугля з Донецького Басейну до Москви і Петербурга мав дешевшу тарифу, як приміром транспорт вугля з Донбасу в чорноморські пристані, з тою метою, щоби протеґувати розвиток промислу в Московщині. Наслідники царського режіму з партії большевиків повторюють туж саміську політику затримування індустріялізації України, оскільки це можливе. Нехай нікого не баламутить історія з так зв. пятиліткою і Дніпрельстаном. Ціла будова Дніпрельстану, з дійсно великим накладом праці й капіталу, спрямована — так як стоїть справа досі — виключно на скріплення експльоатації природних богацтв України: заліза-вугілля, алюмінія і т. д. потрібних для цілої СРСР (не забуваймо що всі земні богацтва є в СРСР державною власністю і вивіз українського вугля заліза й в Росію відбувається зовсім безплатно, себто леґалізованим грабунком). Вправді, під натиском вже українських комуністів, поставлено в плян Дніпрельстану будову великого хемічного завода, який мавби виробляти потрібні Україні азотові та інші погної, одначе до цеї будови досі навіть не приступлено. З інших галузей промислу в плян пятилітки увійшла будова лише кількох машинобудівельних заводів, але це пояснюється тим, що заводи ці були необхідні для виробу тракторів, а цього рода фабрики мусять бути в поблизу джерел вугля й заліза*).

*) В „Критиці" д. А. Крушельницького (ч. 2) якийсь „інж. К-ий" витикає мені, що я, говорячи про ці справи у викладі (з рамени Т-ва Наукових викладів ім. Петра Могили в березні ц. р) послугувався інформаціями „Річника Укр. Економіч-

Польща, діставши під свою руку західно-українські землі, також не сприяє розвиткові їх індустріялізації. Як відомо, в повоєнній Польщі побудовано силами держави або з її визначною допомогою чимало фабрик (машино-будівельних, зброї, автомобілів, навозово-ґазових, текстильних, залізниць), — але все те виключно на етнографічно польській території. Також залізничі тарифи не узгляднюють, як би треба було, потреб східних земель найдалі відлеглих від жерел вугля, заліза, цинку, і т. д.

Вигляди великого і дрібного промислу.

Історія господарської еманципації інших народів, приміром Чехів від Відня, познанських Поляків від Берліна і т. д. засвідчує, що помимо урядових перешкод свідома своєї цілі акція недержавного народу має вигляди на успіхи і в цій ділянці. Очевидно найтяжчі перепони є в тих державах, де переводиться плянова етатизація (удержавнення) промислу, прим. в СРСР, де держава змонополізувала всі джерела сирівців і взагалі не позваляє розвиватися громадській ініціятиві. В таких умовах дорога до індустріялізації веде тільки через здобуття політичної власти. В інших умовинах є все ще поважні можливости розбудови господарського життя з ініціятиви самого громадянства. Це відноситься і до західно-українських земель (принаймні покищо).

Але тут можуть насуватися сумніви. Перше — це питання капіталу. Ми традиційно привикли думати, і твердо вірити в те, що у нас „нема капіталів“, готових до вкладу в якесь нове підприємство. Ми вже мали нагоду говорити на цю тему ширше в „Кооп. Републиці“, і здається доказали нестійність цеї думки. А зрештою — ми маємо вже й ряд практичних доказів з останнього часу, що будь у нас люди, щаслива думка і зорганізований ринок збуту та ділова солідність, — то й капітали находяться та не одно діло вдається.

Інший сумнів виринає в звязку з сучасною госп. крізою. Це питання довіря в рентовність і взагалі в безпечність капіталовкладань у нинішний час. Тоді, як упадають Стінеси, Крігери, Форди, Кредітанштальти, та тисячі американських банків, що заанґажували свої капітали в тих чи інших промислових підприємствах, — цілком слушно може виринати такий сумнів, Це питання надзвичайно широке і ми не маємо змоги подавати тут цілу його аналізу. Обмежимося тільки до подання нашого остаточного висновку, до якого та аналіза веде. А саме: промислова кріза постигає передовсім ті підприємства і країни, що розбудовані на спекулятивний спосіб, розраховують на непевний, плинний ринок, де розбудова ведеться в спосіб анархічний в дусі засад капіталізму. Там, де переважає елємент суспільної контролі над індустріялізацією, а через те й певної пляновости, і там, де не надуживається кредитового довіря, там господарські крізи відчуваються не так болючо.

Нема сумніву, що кожна промислова кріза відбивається найтяжче на тих підприємствах, шо мають значні інвестиції в урядженню та недвижимостях. Тому, чим більше підприємство, тим тяжче

ного Бюра у Варшаві за 1933 р.“. Це невірне. Про правдивий характер Дніпрельстану й цілої „пятирічки“ на Вел. Україні я писав ще в 1931 р. в „Кооп. Республиці“ (ч. 6), де піднесені ті самі заміти, що тепер у викладі. Видно, що наш „економіст“ з „Критики“ не читає одинокого на зах.-укр. землях українського екон. журналу.

воно переживає крізу, втрачаючи на відсотках від унерухомленого капіталу, та маючи розмірно великі т. зв. „постійні видатки“, які не перестають бігти навіть тоді, як підприємство стоїть. Це дуже цікаве економічне явище. Воно ослаблює без сумніву позицію великого промислового підприємства у його конкуренційній боротьбі з малим підприємством (так, як з другої сторони вигодою великого фабричного підприємства є вищий степень механізації виробництва тоді, як воно йде). Висновки з цього явища дуже важні спеціяльно для нас. Є безперечним фактом, який падає у вічі кожному, що господарська кріза скріплює появу в промислі нових дрібних варстатів, фабричок і домашнього виробництва, подібно як в ділянці торгівлі появляються тисячі дрібних, навіть принагідних вуличних перекупців, що продають товар часом і гірший, часом з ліцитацій і банкроцтв, та всетаки по дешевших цінах, не оплачуючи такого льокалю й більших податків, і тим підкопують позицію старого купецтва. (Анальогічне явище є в сільському господарстві, де мале господарство перебуває крізу не так болючо, як велике капіталістичне).

Позицію малих промислових підприємств підсилює та обставина, що великий промисл звязаний строгими картельними умовами і з якоюсь самовбійчою впертістю обстоює старі, височенні лихварські ставки цін.

Все це, разом взяте, складається на те, що конюнктура для появи нових і то хочби навіть невеликих промислових підприємств в Польщі, навіть мимо голошеної надпродукції в промислі, є зовсім сприятлива, очевидно за виїмком таких виробництв, які вести у дрібній формі взагалі неможливо. Конкуренція дешевого заграничного, хочби навіть демпінгованого довозу відпадає, як довго Польща не зійде з дороги митного протекціонізму. При сучасному стані річей цей протекціонізм не тільки не ослабає а навпаки — кріпшає. Значить, вигляди нашої акції в напрямі упромисловлення краю силами самого нашого громадянства є всетаки навіть при теперішній конюнктурі не такі вже лихі, і то у формі навіть найменших підприємств. Відомий економічний закон про те, що машина убиває ручний варстат, а фабрика ремесло, себто закон про перевагу вищої техніки над нищою, — втрачає богато зі свого значіння з чисто економічних причин. А до того слід додати, що поступаюча електрифікація в нинішних часах дає можливість розвитку хоч малого, але всетаки механізованого, отже не ручного виробництва, яке може тим успішніше конкурувати з фабрикою.

Не хочемо іти так далеко, щоби предсказувати загальне відродження середньовічного ремесла, бо історія господарського розвитку не придержується правил гегеліянської діялєктики і взагалі ніяких людьми видуманих схем. Одначе нема сумніву, що при нинішніх умовинах не може бути бесіди про надходячий дальший занепад дрібного промислового виробництва і то на цілій лінії. А ця обставина має рішаюче значіння для наших змагань що до індустріялізації західно-українських земель.

К. Коберський.

ТЕОРІЯ КООПЕРАЦІЇ.

Синдикалісти і кооперація

(Еволюція програми синдикалізму).

Синдикалізм є ближчої дати ніж марксизм, або принаймні треба відріжнити численні етапи в еволюції синдикалізму.

В першім періоді, який можна теж назвати корпоративним або трейд-юніоністичним — було це вполовині минулого століття — англійські професійні союзи, трейд-юніони та програма синдикалізму були дуже поміркowані. Вони хотіли поліпшити буття робітника, підносячи його платню і зменшуючи одночасно час праці. Трейд-юніони боролися дуже зручно і послідовно, щоб осягнути цю подвійну ціль, яка впрочім вже майже осягнена.

Але трейд-юніоністичний синдикалізм витворив саме через ті успіхи рід робітничої аристократії, четверту державу ліпше плачених робітників з коротшим днем праці (кваліфікованих робітників, як кажеться); і тимсамим замісць піднести робітничу клясу в її цілости, політика його радше пошкодила їй, відкинувши у пролєтарську масу робітників остаючих поза трейд-юніонами, які не були специялізовані в цій чи іншій праці.

Корпоративний синдикалізм заступали у Франції деякі синдикати (професійні союзи), з яких один носить славне імя „Федерації робітників книжки“ і якої секретарем на протязі чверть століття був відомий в історії синдикалізму п. Кейфер.

Другий етап починається з хвилею, в якій синдикалізм забажав взяти в свої руки заступництво інтересів цілої робітничої кляси, стаючи на становищі боротьби кляс.

Можна сказати, що ця нова ера в історії синдикалізму началась з повстанням т. зв. Біржі Праці, на кінці минулого століття.

Біржі Праці, або як частіше їх називають — Департаментальні Союзи, це обєднання синдикованих робіників, які в противенстві до професійних союзів, що гуртють робітників того самого промислу — мають своїми членами робітників, того самого міста чи округи, безогляду на їхнє звання.

Чомуж ця ріжниця, що видається така дрібничкова, створила нову еру в синдикалістичному русі? Тому, що перший період характеризували корпоративні (професійні) інтереси, які зникли в дні, в якому стрінулись синдикати ріжних професій, себто ріжних корпоративних ітересів, часто навіть протилежних.

Дещо пізніше, 1895-ого р., повстав понад всі ті союзи, союз третього степення, що обєднав всі Біржі і всі союзи, звісний під назвою Генеральної Конфедерації Праці.

Ця нова організація, яка заступає всі професії мусіла взнестись понад інтереси окремих професій, щоби обхопити цілість інтересів робітничої кляси.

І ось головні зміни, які проявились в наслідок того перетворення.

Перша зміна: замісць спрямовувати свої зусилля, так, як це робив реформістичний синдикалізм, на поліпшення долі робітника, збільшиючи його платню і скорочуючи день його праці, синдикалізм повів наступ на цілу систему наємної праці.

Тактика, яку вели синдикалісти трейд-юніонів полягала у щораз більшому натиску на власників; вони намагалися зменшувати їхню пайку доходу, притискаючи їх до муру — але не щоб їх розстрілювати! Бо синдикалісти думали, що робітники не осягнули ще цього степення соціяльного вишколення, щоби могли вже позбутись працедавців.

Але замісць продовжувати ту тактику трейд-юніоністів, новий синдикалізм хоче усунути власників і він каже, що робітнича кляса може сама управляти собою і робітничим світом.

Ось вам впрочім славний текст декларації Генеральної Конфедерації Праці, ухвалений на конгресі в Амієн, в жовтні 1906-ого р., і який є символом віри нового синдикалізму:

„Генеральна Конфедерація Праці гуртує всіх робітників до боротьби за повалення системи наємної праці і капіталістичного працедавства, незалежно від їх політичних поглядів.

„Конгрес стоїть на тому, що ця заява є визнанням принціпу боротьби кляс; цей принціп організує (на економічному терені) робітників до боротьби з усіми формами експльоатації й утиску, так матеріяльного, як і морального утиску, що його управляє капіталістична кляса супроти робітничої кляси.

„У щоденній боротьбі синдикалізм послідовно погоджує змагання робітників за поліпшення їх буття такими реформами, як зменшення годин праця, побільшення платні і т. п.

„Але ціль, це тільки одна вітка синдикалістичного діла, яка приготовляє всестороннє визволення, котре здійсниться через вивласнення капіталістів“.

Синдикат не є отже нині таким, яким він видавався ініціяторові закону з 1884-ого р. Вальдекові Русу, котрий дав йому законну форму у Франції, — не є інституцією соціяльного мира, яка втихомирює робітників, даючи їм належне заспокоєння професійним навчанням, підшукуванням праці, боротьбою з безробіттям, перестеріганням гігієни по варстатах; ні! синдикат являється сьогодня знаряддям боротьби кляс, вичікуючи хвилі, коли він, після революції, стане завязком нового економічного завтра, візьме в свої руки продукцію й розділ дібр та заступить місце капіталістичної організації.

Це записане дослівно в статуті Генеральної Конфедерації Праці, який я наводив перед хвилею.

„Синдикалізм поручає, як засіб боротьби, загальний страйк та вважає, що синдикат, сьогодні організація спротиву, стане в майбутньому органом продукції та її розділу, основою соціяльного перетворення“.

Так свормулована програма синдикалізму виглядає досить близько. спорідненою з соціялістичною марксівською програмою.

В дійсности існує школа, яка старається доказати, що синдикалізм є найкращим здійсненням марксизму, справжнього марксизму.

Як це так? Поперше тому, що синдикалізм більш робітничий, як сам марксівський соціялізм. Він був завжди присвячений робітникам і в тім ріжниться він від більш чи менш міщанського соціялізму прудоністів, фурієристів, сен-сімоністів. Але марксизм може собі говорити, що він для робітників, його провідники мимо того—самі інтелєктуалісти.

Теке саме є і в соціялістичній політичній партії, яка не вимагає від своїх членів щоб, вони були якраз робітниками; вона має в своїх

рядах багатьох буржуа, ба навіть міліонерів; їх туди приймють зовсім свобідно.

Так само й з анархізмом; рекрутується в інтелєктуальному середовищі.

Синдикалізм є навпаки на правду робітничий, бо синдикат вже ізза самих законних вимог являється товариством виключно професійним, до якого належать тільки робітники; інакше закон відмовляє йому права існування.

Ось як Жорж Сорель окреслював синдикалізм:

„Революційний синдикалізм є великою виховною силою, яку розвиває сучасне суспільство, щоби приготовити працю майбутности, оскільки працівники виявляють досить рішучости, щоби загородити дорогу підступникам-буржуа, відповідаючи на всі їхні залицяння якнайбільш брутально."

А далі:

„Це саме й добре, що синдикалісти самі полагоджують свої справи, не шукаючи світла серед представників буржуазної ідеольогії."

Не треба вам хіба тут говорити, що ті, які відкрили добрі сторони робітничого синдикалізму, котрих він сам не був свідомий, та які дораджували проганяти інтелєктуалістів, бо їх світло буцім то зовсім непотрібне, посідали самі ніжну культуру, були фільософами синдикалізму.

Також подобалося їм те, що боротьба кляс, яка в марксизмі є тільки словною, в синдикалізмі стає дійсністю.

Коли кажуть, що немає боротьби кляс, то вони відповідають: гляньте на синдикалізм, ось вам щоденна боротьба, викликана конечним конфліктом противних інтересів капіталізму і пролєтаріяту.

Це, що вони вітають в нео-синдикалізмі, це обіцянки революції під найбільше характерною формою: генерального страйку, богато вищою від давніх форм соціялізму: вуличних заворушень і барикад.

Бо генеральний страйк являється не тільки непоборимою силою сціплених рук, перед якою безсильні танки і скорострілн, але це передовсім показ, що тільки сама праця є творцем богацтв, бо вистарчить, щоб вона задержалась, а ціле економічне й соціяльне життя спинюється неначе затроєне.

Тому Жорж Сорель приписує загальному страйкові капітальне значіння. Навіть, колиб він ніколи не здійснився і залишився в мітичному стані, як його назвав славетний Мітон, наче мілєніум перших християн, що вичікували повороту Христа. Він не вернув, але мілєніюм приготовило буйний розріст християнства.

Послідньою прикметою синдикалізму являється його інтернаціоналізм. Синдикалістичний інтернаціоналізм це щось бельше, як воєнний спів; це тактика, що має обовязувати пролєтарів усіх країн. Коли хочемо наприклад 8 годинного часу праці, то треба, щоб він був заведений не тільки в одному, але в усіх конкуруючих зі собою країнах.

Доказом того є, що уряди, ба навіть працедавці, мусіли взяти участь в організації міжнародного Бюра Праці в Женеві.

Синдикалізм ріжниться проте виразно, під ріжними оглядами, від марксизму.

Пеперше — це прагматичний соціялізм, коли вжити модного нині фільософічного висказу, — це соціялізм витворений самою робіт-

ничою клясою, випрацьований нею, а не доктринерами, а тим самим звільнений від наукового марксівського багажу як над-вартість, закон концентрації, історичний матеріялізм і т. п. Так, як: марксизм висмівав „блазенську“ ідеольогію соціялізму з 1848-го р., так само синдикалісти схильні називати метафізичним блазенством цілу марсівську доктрину! Синдкалізм хоче стояти тільки на практичному становищі проти працедавців, проти капіталізму, аж до дня революції.

Він ріжниться від марксизму ще й тим, що не помітує принціпами справедливости й рівности, які одушевляли французьких соціялістів минулого століття, і які марксисти копнули ногою, вважаючи їх зайвими для економічної еволюції.

Синдикалізм признає потрібним для розвитку синдикатів плекати в душах робітників ідеалістичні почування солідарности, лобови до справедливости, професійної совісти, чести праці, а головно солідарности, яка так конечна у всіх часах, а що доперва в часах страйку.

Докинемо ще одну його характеристичну ознаку. Коли марксівські соціялісти хочуть дійти до революції через захоплення влади в свої руки — пацифістичним способом, с. т. коли це станеться виборчим шляхом, або силою, себто через диктатуру пролєтаріяту, як це зробили марксисти в большевицькій Росії — то навпаки синдикалісти відкидають всі політичні засоби, всяку диктатуру.

Повторю місце зі заяви в Амієн, що сталася законом синдикалізму: „Генеральна Конференція Праці гуртує, поза всякими політичнами течіями, робітників свідомих...“, а що до поодиноких членів синдикату, то конгрес стверджує їхню повну вільність в позакорпоративнім життю брати участь в тій формі боротьби, яка відповідає їхнім філософічним, чи політичним концепціям.

Але від війни, а головно від революції в Росії, синдикалізм перебув тяжку крізу, виходячи з неї великим калікою.

Що сталося після большевицької революції 1917-го року? Одна часть синдикалістів заявила: треба робити так, як ті з Москви; ми не осягнемо нашої цілі іншим способом, як тільки революцією, або принаймні політичною акцією, так, як це зробили російські соціялісти.

Цей червоний синдикалізм не вдається в переговори з працедавцями під претекстом, що робітнича кляса не вміє ще їх заступити, але навпаки, він стремить до їх повалення. Це станеться шляхом захоплення фабрик робітничою клясою, так, як було в Італії по війні (акція, яка викликала загальну реакцію фашизму).

Є ріжниця теж щодо розуміння засобів страйку. Безсумнівно синдикалісти-реформісти не виключають страйку, як шляху до здійснювання робітничих домагань. Тільки, що вони вважають його лихою остаточністю, якою не треба захоплюватись, так як і війною, яку можна вжити хіба аж в остаточній конечности та по вичерпанню всіх можливостей мирного полагодження справи. Ні один страйк не може зачатись без посереднього дозволу федерації та попередньої анкети.

У новому синдикалізмі страйк, навпаки, признаний за вартість саму в собі; його трактують як виховний спосіб, що спонукує робітничу клясу до боротьби, як підготовки на прихід революції. Страйк оцінюється не тільки, як це роблять синдикалісти-реформісти, успіхами й користями, які він приносить; навпаки він буде тим більше

доцільний, коли не вдасться і своєю програною збудить в побіджених бажання пімсти.

Йдучи від страйку до страйку він приготовить генеральний страйк, в якім застановиться вся праця, а тимсамим ціле суспільне життя, коли настане день революції.

Але провідники Генельньої Конфедерації Праці остались вірними програмі — законові з Амієн, якого текст читав я: „поза всякою політичною акцією". Вони сказали: ми не хочемо звязувати синдикалізму з політичною акцією.

А тоді синдикалізм розколовся на дві части. Сьогодні існують аж дві Генеральні Конфедерації Праці. Колишня, що пішла радше в напрямі реформізму, і нова, яка докинула до свого імени слово „злучена," — направду парадоксальне означення фракції, яка зломила єдність.

Тимбільше, що, користаючи з того розколу, повстав ще інший синдикалізм, який йде своїм шляхом, маючи окрему програму: це католицький синдикалізм, про який будемо ще говорити.

По війні Генеральна Конфедерація Праці гуртувала 2 міліони членів, нині дві ті конфедерації разом не мають навіть одного міліона членів, з того дві треті припадає колишній, а одна третя новій організації.

В таких обставинах виповнення цієї грандіозної програми, про яку я говорив, відложене мабуть до ліпших чачів.

Тепер не говориться вже про повалення системи заробітчанства, а тільки про робітничу контролю над адміністрацією фабрик і про упромисловлену націоналізацію, — формула мало зрозуміла, але яка хоче сказати, що промислові підприємства мають існувати не для зиску, як сьогодні, лише для заспокоювання потреб, себто, що мають сповняти публичну службу.

Цією останньою прикметою зближується синдикалізм до кооперативизму.

Противенство між кооперативизмом і синдикалізмом.

Погляньмо тепер, в чому синдикалізм зближуються, зглядно, чим відріжняється він від кооперативистичної програми.

Зразу бачимо, що між ними немає нічого спільного за виїмком хіба інтернаціоналізму.

Кооператори вважають, так як і синдикалісти, що розвій кооперативного руху в кожнім краю залежить у великій мірі від такихже існуючих рухів в інших краях. Коли кооператори проповідують співпрацю між людьми, — вони відбігалиби від своєї програми, коли би не голосили співпраці між націями, і це не тільки під економічним видом, себто протиділаючи торговельній політиці держав, які щораз більше обгорожуються митними кордонами, та створюють замкнені господарств, але й теж, щоби зліквідувати всякі конфлікти та війну.

Для того в 1895-ім році повстала федерація п. н. Міжнародній Кооперативний Союз, старша посестра Союзу Народів, побудована однак на далеко демократичніших основах.

Кооперація не може лишитися байдужою до лекції послідньої війни, яка виказала, що кілька днів вистарчає на те, щоби запропастити скарби й капітали більші, ніж ті, що на протязі трьох четвертин століття призбирали копе276ративні товариства.

В інших питаннях котраст є абсолютний.

Синдикат є професійним товариством, а це означає, що його членами можуть бути тільки робітники. Ми згадували, що синдикат можуть визнати нелєгальною організацією, так що трибунали можуть проголосити його розвязання, якщо в його члени ввійдуть особи не з тої професії.

Навпаки кооперативне споживче товариство вже по своїй назві, стоїть отвором для всіх споживачів, себто для всіх людий. Виїмок становлят деякі партійно-політичні кооперативи, як теж кооперативи Росії, але вони представляють собою меншість.

Дві ті організації ріжняться не тільки устроєм, але й ціллю, бо синдикалістичне товариство вже по своїй дефініції займається інтересами продуцентів: для них боряться вони і для них готовлять економічний лад майбутности, бо синдикат являється не тільки знаряддям боротьби, але теж органом виробництва і розділу будучого суспільства. Навпаки кооперативне споживче товариство заступає і йде за інтересом споживачів; в інтересі споживачів ванно зводить бій і для них резервує устрій завтрішнього дня. Воно не приготовляє панування робітників, але — і цьому віддавна складав я поклін — „панування споживача," а це не що інше, як панування всіх.

Безсумнівно, що робітники становлять велику більшість споживачів, але вони не становлять цілої нації, ціле людство.

Я казав у вступній промові на конгресі в Бордо: „Так, споживча кооперація є робітничою в своїх початках і це її честь, але вона має стати всенародньою, це її обовязок, її ціль, зов її призначення". І я пригадав гарний висказ Жореса, що ріка, впливаюча до моря, залишається все таки вірною свому джерелу.

Синдикалісти обурюються на подібну претенсію. Вони кажуть — і зовсім певно знаходять живий відгомін, навіть поза синдикалістичним світом, — що одна тільки праця має право на це майбутнє царство [1]), бо праця це шляхотний акт, це акт, який ціхує людину, тимчасом споживання не є специфічно людське, бо кожне звіря споживає теж. Споживання є — можна сказати — майже фізіольогічним актом, тимчасом праця уявляє собою совершенний моральний чин. Працювати значить виробляти; виробляти значить творити; навпаки, споживати значить нищити. Отже це виглядає прямо на імпертиненцію, коли ці трутні хочуть володіти улиєм, коли споживачі хочуть диктувати закони продуцентам.

Один синдикаліст навіть сказав (Оде, в часописі Генеральної Конфедерації Праці „Лє Пепль" — „Народ"), що суприматія споживачів доведе тільки до депримуючого матеріялізму [2]).

Але ми вже стільки разів протестували проти цієї думки, будьтоби акт споживання був менше достойний, ніж акт продукції, та походив зі звірячого життя, та що акт виробництва належить до вищого життєвого ладу.

Невже не є очевидним, що виробництво має одиноку ціль —

[1]) Ще вчера в Палаті, один з провідників соціялістичної партії (не комуністичної партії!) казав: „Ніякої постійної організації не можна собі уявити поза режімом суспільної власности і суверенности праці". Суспільна власність, нехай! Суверенність праці. — ніколи!

[2]) Те саме сказав цими днями перший англійський міністр, провідник лейбуристів Рамзей Мекдональд: „В суспільстві, яке маємо сотворити, економічний і моральний провід має бути в руках тих, що працюють".

споживиння, а тимсамим, що виробництво і праця не мають іншої причини буття, як саме, щоб заспокоїти ці потреби, які звуть звірячими.

Роля праці — служити. І я не понижую її тим словом. Нема нічого більше шляхотного на світі, як служба. Коли вояк каже, що він в службі, то він гордий. І ось є соціяльна служба, яка теж шляхотна, може ще більш шляхотна: служити потребам загалу, потребам всіх, а це саме роля продуцента.

Це отже ніяка імпертиненція — домагатися економічної гегемонії спживачів. Це навпаки, означає тільки, що кооперація звертається до громадянства з таким закликом: робіть ваші замовлення у нас, ми стаємо на ваші услуги, ми вас добре обслужимо.

Ріжняться теж ті дві організації цілю, до якої стремлять. Для синдикалізму, як ми знаємо, такою цілю є повалення системи наємної праці. Але кооперативне споживче товариство не може мати такої цілі, бо воно само затруднює в себе заробітчан, які є урядовцями по бюрах і склепах, чи робітниками на фабриках. Тому кажуть синдикалісти: ви, кооперативне товариство, є працедавці, такі самі, як і всі капіталісти — власники. І як прийде хвиля, то ми будемо зневолені вести проти вас таку саму боротьбу, як і проти капіталістів — власників, навіть страйком!

Було чимало страйків по кооперативах. Несповна рік тому назад страйкували робітники найбільшої кооперативної організації у світі, гуртівні в Менчестер, і страйк тривав більше одного місяця. І англійські трейд-юніоністи, хоч вони не є зі школи Москви, висловились на свому Конґресі в 1923-тім році в дуже острих словах проти поведінки кооператив. Президент в своїй промові сказав:

„Минулий рік це був щасливий в наших взаєминах з кооперативним рухом. Ми трейд-юніоністи завжди голосили, що кооперація уявляє собою найвищу форму організації праці та найбільш поступову у відношенню працедавців і робітників; ми віримо, що так є, й хочемо, щоб ця правда існувала не тільки в теорії, але й в ділах“.

„Одначе коли провідники кооперативного руху не виявлять ширшого погляду на положення, то ми, трейд-юніоністи, не будемо мати іншого виходу, як від згоди перейти до опозиції. Зробимо це зі жалем. Дух правдивої кооперації проявиться серед всіх обставин, де слушно можна його сподіватися“.

Ось майже виповідження війни. А це вам другий прояв конфлікту цих двох рухів:

Існує у Франції велика фабрика, що належить майже в цілости до кооперативних споживчих товариств: це робітнича шклярня в Альбі. Минулого я року присвятив кілька лекцій тій дуже цікавій формі підприємства. Вже від довшого часу велась боротьба межи акціонерами цеї фабрикі і робітниками. Маючи її вже по вуха, синдиковані робітники примінили найспокійніше т. зв. пряму акцію большевицьких робітників в Росії і італійських робітників з перед двох років: вони заняли шклярню і встановились в ній неначе господарі. Робітники згодом опустили фабрику, підпаливши її дещо.

Ш. Жід.

За дозволом франц. Кооп. Федерації
пер. *Ю. Студинський.*

З ЖИТТЯ УКР. КООПЕРАЦІЇ.

Недомагання в праці Українських Кооперативних Банків.

(Закінчення*)

Білянсові висліди праці Українбанків за 1931 р. є лихі, бо по стороні пасив виказують надвишку 58.042·— зл., а по стороні актив страту зол. 130.096·—, отже у висліді виказують білянсову страту зол. 72.054.— Колижби страти мали повторюватися і в слідуючих роках, то насувається понуре питання, чим це все скінчиться. Аджеж власні засоби Українбанків не збираються на те, щоби їх вичерпувати на покривання білянсових страт, що є викликані надмірними коштами адміністрації. Вже сама сума білянсових надвишок тих Українбанків, які їх ще виказують, свідчить про те, що білянсові надвишки є дуже і аж за дуже скромні, мимо того, що декотрі Українбанки мають поважні оборотові капітали. Справедливість вимагає подати, що білянс Українбанків вийшовби без страти, колиб не брати на увагу одного Українбанку зі стратою зл. 72.630.—, яка є результатом відповідальности за уділену поруку. Ця страта є зовсім надзвичайна і нічим не звязана з кредитовою діяльністю цього Українбанку. Тому при оцінюванні білянсових вислідів Українбанків можнаби її поставити осторонь. Тоді справа зміниться настільки, що Українбанки замісць страти виказувалиби надвишку 576·— зл. Скромні чи жадні білянсові надвишки або просто страти є найслабшим місцем у праці Українбанків. Справа виглядає так, що кошти ведення більшости Українбанків є абсолютно зависокі і не достосовані до прибутків на відсотках і чиншах, згідно з ухвалою VII. Кооп. Зїзду. Під тим оглядом між Українбанками є стан дуже лихий, бо для кожного критичного читача білянсу є ясним, що більшість Українбанків є перетяжена коштами ведення. Через те декотрі Українбанки пробують удержати білянсову рівновагу так, що побирають від довжників ріжні додатки до відсотків, про що була бесіда вище. В той спосіб з тяжким трудом виказують зрівноважений білянс, але без надвишки або з такою малою надвишкою, що вона не стоїть в ніякому відношенні до власних, неопроцентованих капіталів Українбанків. Колиж взяти на увагу, що оборотові капітали, зокрема вкладки, поменшуються, то тоді ще яскравіше виступає диспропорція поміж прибутками й видатками Українбанків. З цього положення є тільки один вихід: Українбанки мусять скоро і помітно збільшувати свої оборотові капітали, в першій мірі вкладки, що є в деякій мірі можливе, а крім цего мусять беззастережно приступити до інтенсивного поменшення своїх коштів ведення. Скорість і повна рішучість в діланні є тут дуже вказана, бо від обнижки коштів ведення залежатиме, як буде далі виглядати праця Українбанків і яка буде їх господарська позиція. Ревізійний Союз Укр. Кооператив може навести багато прикладів на те, що кошти ведення Українбанків (навіть тільки середньої капіталової сили) є дуже нескромні, головно

*) Гл. „Кооп. Респ." ч. 5 за 1933 р.

в персональних видатках. Ці персональні видатки задержалися наприклад незмінені від 1930 р. або змінилися дуже мало, не зважаючи на те, що положення Українбанків від цього часу значно погіршилося.

Стверджуємо на цьому місці, що члени Управ декотрих Українбанків ставлять зависокі вимоги щодо винагороди за свою працю. Ці вимоги є значно вищі, ніж обєктивно установа моглаби виконати. Ось кілька прикладів: Українбанк в одному з наших західніх міст має 29.600·— власних капіталів і 316.000·— чужих. Позичкового капіталу має 190.510·—, а нерухомостей 122.106·—, сальдо відсотків є стратове, зате є досить значні чинші. Запасного фонду не опроцентовує, дивіденди від уділів не дає. Білянсова надвишка за 1932 р. виносить зол. **108**.— На кошти ведення видає річно 21.105.— зол., себто місячно 1.758·— зл. Платні є такі: зол. 500·—, 350·—, 100·—, 100·—, 40·—, 25·—, — Другий Українбанк в підгірському місті має 105.000·— власного капіталу і 124.000·— чужого. На позичках має 185.024·—. Білянсова надвишка за 1932 р. **85**·— зл. Запасний фонд неопроцентований, дивіденди нема. Кошти ведення виносять річно зол. 12.852·— або місячно 1.071·—. Платні: 414·—, 200·—, 200·—, 12·—. Цей банк прелімінував на презенційну марку аж 800·— зол. — Третій Українбанк має 132.716·— власних капіталів і 534.428·— чужих. В позичках є уміщено 528·817·—. Білянсова надвишка за р. 1932. зол. 354·—. Запасні фонди неопроцентовані, дивіденди нема. На кошти ведення видає річно 30.530·— або місячно 2.540·—. Платні: 400·—, 250·—, 200·—, 170·—, 126·—.

Запевнюємо, що таких прикладів РСУК мігби навести більше, головно з північно-західних земель, де порушувані тут питання представляються значно гірше. Ось один приклад: Українбанк має 70.000·— власних капіталів і 65.000·— чужих. Позички 124.000·— зл. На кошти ведення видає річно 17.316·— або 1.443·— місячно. Платні є такі: 225·—, 200·—, 200·—, 150·—, 100·—, 100·—, 90·—, разом аж 7 робітників. Дивіденди нема, власних відсотків не числиться. Білянсова страта за 1932 р. зол. 7.208·—.

З наведених прикладів видно, що важною причиною неправильної господарки є також зависокі персональні видатки, коли брати на увагу дешеві життєві відносини у всіх наших містах, з виїмком Львова. А всеж таки редукція платень, що була так дуже інтенсивно переведена у Львові, зокрема в РСУК, робітників Українбанків торкнула дуже незначно або й зовсім ні. До того Українбанки перебирають на себе, з правила, всі соціяльні оплати за своїх службовиків, що теж робить поважні суми. Знаємо кілька Українбанків, які навіть доходовий податок від платень своїх службовиків перебрали на себе, що очевидно не має жадного узасаднення. І річеві видатки Українбанків можна при відповіднім старанню обнизити. Взагалі, без строгої ощадности у видатках, Українбанки не зможуть працювати успішно і економічно.

Провід Українбанків мусить засвоїти собі засаду, що не можна видавати більше понад найпильнішу конечність і що треба доконче вистерігатися зайвих, неоправданих і неощадних видатків, бо вони робляться зі суспільного гроша, яким треба завідувати якнайбільше ощадно. На жаль, є багато Українбанків, які з легким серцем переступають цю розумну засаду.

Важним і конечним дороговказом у праці Українбанків мусять бути бюджети. Не знаємо, кілько Українбанків виготовило бюджети згідно з вказівками і взором РСУК, бо дотепер тільки дуже небагато Українбанків надіслало до РСУК свої бюджети. В тих бюджетах, які маємо і які можемо контролювати, майже всюди нема ні власних відсотків від запасного фонду, ні дивіденди від уділів або коли є одно, то немає другого. Відсотки від позичок є почислені від цілої квоти позичкового капіталу, помимо того, що установа має значні залеглости у відсотках і напевно не може сподіватися повного впливу на відсотках. Взагалі справа бюджетування Українбанків точно по взору і вказівкам РСУК не є ще достаточно наладнана, що треба уважати великим недомаганням в їх праці.

Діловодство Українбанків виявляє ось такі недомагання:

Недостаточна раціоналізація праці, недобрий її поділ та може не всюди відповідна інтенсивність праці є причинами того, що декотрі Українбанки мають забагато персоналу. Діловодство не на взорах і не все на друках РСУК вносить велику ріжнородність і не дає конечної одностайности, яка є дуже потрібна для скорої і доклацної контролі діловодства. Все ще тут і там повторюється власне видавання друків і книг, чого одначе РСУК не може в ніякому випадку допустити.

Книговодство Українбанків, на жаль, не є ще вповні добре, а часто не є так дбайливо ведене, якби це мало бути. Брак подвійної евіденції вкладок і позичок в чужій валюті, не дає змоги знати кожного часу стану цих маєткових частин у двох валютах: в краєвій і чужій. Є самозрозумілим, що всі ділові книги Українбанк мусить вести в краєвій валюті, а крім того евіденцію позичок і вкладок, умовлених в чужій валюті, мусить доконче вести також в цій умовленій валюті. Без цього нема змоги сконстатувати стану вкладок і позичок в чужій валюті, що має свої дуже важні наслідки при остаточній сплаті вкладки чи позички, з огляду на курсову ріжницю. Дуже багато Українбанків не ведуть точно книги вкладок, зокрема не числять вчас відсотків від вкладок. Треба пригадати, що відсотки від вкладок слід числити при кожній вплаті чи виплаті вкладки, до найближчого періоду капіталізації. Білянси виготовляються не зовсім згідно з вказівками, які в справах білянсування видає кожного року РСУК. Не рідко трапляється слабе розуміння істоти й форми книговедення і білянсування, бо часто механічна вправа заступає теоретичне знання бугальтерійних методів. Цю дуже важну часть праці Українбанків треба поставити на відповідній висоті. Книги не є переховувані старанно і безпечно, зокрема книги позичок і вкладок, а зверхній вигляд книг, чистота, точність і поправність записів не є ще такі, якби мали бути. Брак частого коляціонування записів є причиною того, що побічні книги не все згоджуються з поодинокими рахунками ліквідаційної книги.

Окрему увагу треба присвятити квартальним сирим білянсам, що їх всі кредитові кооперативи повинні надсилати до РСУК. Непоправні і постійні браки під цим оглядом та занедбування цього обовязку з боку кооператив ставляє РСУК в дуже невідрадне положення, бо він мусить надсилати Кооп. Раді у Варшаві точні зіставлення про рух вкладок і вкладчиків, позичок і довжників. Тому є обовязком Українбанків не тільки самим вчас

надсилати до РСУК добрі зіставлення, але також подбати, щоби всі кредитові кооперативи їх району доконче виготовляли квартальні замкнення і своєчасно відсилали їх до РСУК.

Контрольна чинність Надзірних Рад Українбанків не є ще всюди поставлена так, як слід, хоч це є дуже важна справа, без якої праця установи не може обійтися. Контрольна чинність повинна бути систематична й періодична, а до Контр. Комісій повинні входити в першій мірі люди, які добре знають діловодство і книговодство Українбанку. В році повинно бути щонайменше 4 провірки, а з них треба списувати точні протоколи.

Діяльність Надз. Рад повинна бути поставлена на відповідній висоті. Точне розмежування компетенції Управи і Надзірної Ради та своєчасне полагоджування справ, застережених з Надз. Раді, як також вимога найвищої дбайливости у виконуванні обовязків по стороні Управи, контроля діловодства і справ банку Контрольною Комісією, провірка бюджету і коштів ведення та провірка білянсу — ось найважніші обовязки Надзірної Ради. Українбанки мусять подбати, щоби персональний склад їх Надзірних Рад був діловий і стояв високо під оглядом громадським на те, щоби банкам забезпечити добру опінію на зовні, а добрий нагляд і контролю в середині. Цієї контролі, в самих основних господарських справах Українбанків, треба якнайбільше, бо не можна забувати, що час до часу в Українбанків виявляються зловживання.

Дається завважити, що Управа і персонал декотрих Українбанків виказує замале знання діло — і книговодства, правних і статутових приписів, вимог РСУК і що вони іноді доволі слабо орєнтуються в найістотніших питаннях діяльности Українбанку. Брак фахової літератури, брак охоти познакомлюватися систематично з фаховими публікаціями, відсутність журналу Кооп. Республика і неточне читання ГКЧ є причиною деяких хиб у діяльности, які можнаби легко оминути, колиби провід Українбанків сам себе і своїх службовиків краще фахово вишколював. Дописів з місць про діяльність Українбанків в ГКЧ і дискусійних статей про методи їх праці в Кооп. Республиці є дуже мало.

Великі браки виказує організаційна діяльність Українбанків. В засаді, VII. Кооп. Зїзд приняв постанову, що Українбанки можуть і повинні займатися організацією укр. райфайзенок в своїм районі діяльности. Стверджуємо, що тільки дуже небагато Українбанків веде успішно цю важну і потрібну організаційну працю. Як знаємо, є це дотепер Коломия, Копичинці, Дрогобич і Яворів, а частинно Самбір і Калуш. Може через брак добре вишколених людей, може просто через брак охоти приложити свої сили до організації укр. райфайзенок, ця справа є доволі занедбана. Є цілі судові повіти, в яких нема ні одної укр. райфайзенки. Є такі, що мають їх дуже мало або й такі, що хоч мають райфайзенок більше, але їх зовсім не допильновують і залишають на власну долю. Колиб Українбанки могли і хотіли справді заниматися організацією укр. райфайзенок, тоді райфайзенки основувалисьби тільки там, де є для їх діяльности сприятливі умовини, вони булиби відразу краще поставлені, краще маєтково вивінувані і розвивалисьби добре. Тоді організація райфайзенок веласьби після наперед опра-

цьованого пляну, за відповідним підготовленням і райфайзенки в частих випадках не марнувалисьби так, як це буває тепер. При допомозі добре поставленої і пильно веденої ощадностевої акції можнаби матеріяльно підготовити заснування райфайзенки і тоді вона малаби запевнений розвій. На жаль, управи Українбанків не добре розуміють свої обовязки супроти укр. райфайзенок. Коли не мають змоги удержувати окремого службовика-організатора, з ощадностевих причин, то чомусь ніяк не можуть додуматися до того, що й без окремого організатора цю працю можна і треба виконувати. Добре буде, коли сама управа Українбанку потрудиться в організаційних цілях до укр. райфайзенки, а також в інший спосіб буде в постійному контакті з нею. До такої праці найбільше надаються неділі і свята, одначе треба, щоби управи Українбанків виявляли дещо доброї волі, захоплення справою і не побоювалися малих трудів, які є звязані з організаційними поїздками. Грошеві видатки булиби тут мінімальні, які мігби понести кожний, навіть середньої величини Українбанк. Цієї доброї волі й розуміння ваги організації укр. Райфайзенок покищо по стороні Українбанків не видно. Не без значіння тут факт, що персональний склад управ декотрих Українбанків мало надається до ведення організаційної діяльности зогляду на вік, спосіб життя, загальне та фахове вишколення і громадські заінтересування.

В часі, коли повітові осередки (ПСК) заняті в першій мірі журбою за власне існування, годі від них вимагати, щоби їх невеликий люстраційний апарат з особливою увагою слідив за розвитком і працею укр. райфайзенок. Це мають робити Українбанки і то, по можности, без окремих платних організаторів, бо на те не багато Українбанків може здобутися, але лише працею і заходами самих управ та персоналу Українбанків. Тому треба вимагати, щоби вони заінтересувалися тою справою, щоби вчислити її між свої обовязки і пильно познакомлювалися з організаційною працею та щоби провірювали діяльність рафайзенок, радили, інформували і пляново вели їх організацію. Розуміємо всі початкові труднощі, які стрінулиби Українбанки, при виконуванні цього завдання, але таке домагання до них мусимо поставити, бо організаційні справи кредитової кооперації мусить взяти на себе сама кредитова кооперація.

Банкова діяльність Українбанків є закреслена статею 91. закону про банки з 17. березня 1928. Цих меж і управлень не вільно переступити в ніякому випадку. Зокрема не вільно під ніякою умовою і формою давати якінебудь жира і гарантії за інші кооперативи й установи, бо, як показує практика, такі гарантії загрожують повною руїною тим Українбанкам, що їх дали. Українбанки, які вже дали гарантії чи жира за ПСК, мусять свої зобовязання з цего титулу виповісти, обмежити і вимагати, щоби до певного речинця вони були від поруки звільнені, через повну заплату довгу дотичним ПСК. Слід на цьому місці зазначити, що декотрі Українбанки потерпіли значні шкоди з причини уділених гарантій і це нехай буде для інших осторогою, що цього рода справ в ніякому разі вести не можна.

Виконування чужих доручень — інкасо векслів — не є ще всюди бездоганне, ділове і солідне. Трапляються ще випадки, що Українбанки не відсилають безпроволочно заінкасованої готівки

за чужі векслі, тільки задержують її безправно у себе й уживають на свої потреби. Наслідок такого злочинного поступовання є той, що фірми, які посилають векслі до інкаса, набирають недовіря до цілої укр. кредитової кооперації, уважають її неспосібною виконувати інкасові операції, відходять з цими справами до іншої кредитової кооперації та ширять у купецькому і промисловому світі лиху опінію про укр. кредитову кооперацію. З найбільшим натиском треба піднести, що точне і своєчасне виконування інкасової обслуги належить до підставових вимог солідности кооперативи, а тому РСУК повинен викреслювати зі своїх членів кожну кооперативу, яка зле провадить інкасові справи, руїнника доброї опії укр. кредитової кооперації.

Ревізії виказують все ще багато елементарних недомагань в організації і праці Українбанків, яких в ніякому випадку не можна терпіти: неточні заяви, неточний реєстр членів і неупорядковані документи. Загальні Збори відбуваються зі значним опізненням, протоколи не є списувані формально й точно, а при уділюванні позичок не придержується всіх формальностей. У декотрих Українбанків буває дуже часто бездушна шабльоновість у полагоджуванні й веденні банкових справ, рутинність заступає знання і вишкіл, а часто стрічається брак розуміння, що кооперативна установа є громадською функцією, з високими громадськими ціллями і що обовязки кооперотивного робітника не можуть обмежитися на саме „урядування". а мусять поширитися на область громадської і культурної діяльности.

Персональні справи Українбанків, себто відповідний добір членів Управи і службовиків не зогляду на вузькі місцеві обставини, а зогляду на ширші потреби укр. кредитової кооперації, не є ще дотепер наладнані в такий спосіб, який би нас всіх вдоволяв. Все ще в Українбанках переживають люди, котрі, не маючи попереднього солідного вишколення, прийшли до проводу Українбанків тільки тому, що так склалися місцеві обставини. Все ще немає в кредитовій кооперації дбаливого піклування про добрий вишкіл молодих робітників. Робітникам, вишколеним теоретично, не дається змоги працювати в Українбанках, а практичний вишкіл є також утруднений, бо Українбанки не приймають практикантів. На цьому безперечно дуже терпить інтелектуальний рівень робітників в укр. кредитовій кооперації; а крім цього брак нового припливу вишколених працівників має ще той лихий наслідок, що, на випадок потреби, нема ким заступити дотеперішніх робітників, на чому може дуже потерпіти установа.

Брак заінтересування теоретичними студіями про кредитові і грошеві справи, а також студіями над технічним уліпшенням праці Українбанків є причиною того, що укр. фахова література, поза елементарним підручником інсп. Павлюка, не має повного і основного підручника про ведення кредитової кооперативи, про техніку праці і про книговедення та білянсування. Це тим дивніше, що поміж робітниками Українбанків є люди старші, вишколені й практичні, від яких можна таких праць вимагати. Бо доки не матимемо доброї фахової літератури (головно підручників) і доки загал робітників кредитової кооперації не буде побіч практичної праці інтересуватися теоретичними студіями свого предмету, то доти органі-

зація і праця Українбанків все буде терпіти на недомагання і все буде більш-менш недоладна, як це звичайно буває у тих, що в практичній праці не мають достаточних теоретичних дорговказів.

Стверджуємо, що це є справа дуже пекуча, а що при тому вона є також досить складна, то є обовязком українських інтелектуалів що працюють в кредитовій кооперації, присвятити тій справі свою повну увагу і розвязувати її, щоби в той спосіб уліпшувати організацію і працю української кредитової кооперації.

Ілярій Ольховий

Кілька вражівь з перших ревізорських поїздок.

Три довгих місяці перебування по селах і майже півсотні відвіданих за цей час сільських кооператив дали мені дуже добру нагоду приглянутися до місцевого культурно-господарського життя села та одержати в звязку з цим певну скількість вражінь, якими маю намір поділитися з читачами „Кооп. Республики".

Передовсім мушу зачати з того, що мені, який походить з В. України, дуже цікаво було прослідити тип галицького хлібороба та порівняти його з нашими степовиками. Таке порівнання, на мою гадку повинно було мені дати певну скількість характеристичних рис, які в значній мірі відріжнили-б хлібороба з В. України від галицького селянина й були-би цілком узасаднені довголітним впливом двох ріжних культур: російської та австроугорської й польської.

Однак ці мої сподівання дещо завели. Асиміляційних впливів у психічній структурі обсервованих мною одиниць — майже не міг я відшукати і в постаті галицького селянина всюди бачив давно знайомий тип херсонського степовика, хитро-мудрого, мрійливого, повільного, з певною дозою природнього лінивства, однак — не так певного себе, більш пригнобленого, без степового широкого розмаху та з більш розвиненим національним почуттям (вплив галицького інтелігентського суспільства).

Коли до сказаного ще додати: помітну здисціплінованість, консерватизм і тверду віру в добрий провід своєї інтелігенції — будемо мати більш-менш вірний образ галицького хлібороба, на якого покладено складний обовязок дбати про заснування, ведення і розвиток на місцях ріжного роду культурно-освітніх та господарсько-кооперативних установ, що мають піднести його культурний рівень та поліпшити економічний добробут села.

Цю працю по організації й веденню, в данім випадку, сільських кооператив (про інші культурно-освітні та господарські сільські організації згадаємо слідуючим разом) — слухаючи голосу своїх інтелігентних верств, послушно взяло на себе українське селянство. В тих місцевостях, де мені прийшлося перебувити, управи сільських кооператив майже виключно складалися з місцевого селянства й лише в однім селі трапився мені випадок, що в склад управи кооперативи входив інтелігент (місцевий управитель школи).

Натомісць функції голови Надзірних Рад в кооперативах переважно були зосереджені в руках місцевої інтелігенції, що своєю працею тісно звязана з селом (священиків та учителів .місцевих шкіл). Нераз, однак, траплялося спостерігати й таке, що ціла праця, так в Управах, як і в Надзірних Радах була сконцентрована в руках місцевого селянства, хоч в дотичних місцевостях і не бракувало українських інтелігентних сил.

Уважно приглядався я діяльности й тих і других та шукав за тою ідейністю, що звичайно домінує в праці подібного характеру й, на жаль, не всюди і не вповности цю ідейність там знаходив. Такого рода приємність в тих кооперативах, де я був, належала до рідкости. (Під ідейністю тут розуміємо достаточне розуміння ідеї кооперації).

Тільки в пару випадках трапилося мені тут ствердити, що коли окремі одиниці в проводі кооператив посідали потрібні знання й належно розуміли значіння кооперації для розвитку українського села та дійсно совісно й чесно віддавали свої сили й знання на користь загалу, без бажання стати популярним, без розголосу та відзначень. У більшости випадків такого ідейного підкладу праці бракувало. Головно тому, що селянство, головний чинник кооперативного життя, не є належно підготовлене до подібної праці, ц. то майже не посідає мінімум необхідних знаннь з ділянки кооперації. Тому дивилося на засновані кооперативні склепи, як на звичайні, приватні торговельні підприємства, що працюють виключно для зиску.

Українські інтелігентські сили, що працею своєю звязані з селом, мали-б всю можливість це лихо усунути, коли-би тільки захотіли задати собі труду справді зацікавитися кооперативним рухом і стати добрими пропагаторами ідей кооперації бодай у тім селі, де стало перебувають. На жаль — не всюди це має місце.

В ряді випадків — уряд голови надзірних рад приймали, як почесне відзначення й тільки, без виконування звязаної з цим становищем роботи. Часто головування приймалося просто тому, що його „не випадало не приняти". І тільки в рідких випадках з приємністю констатував я, що обрані особи совісно виконували взяті на себе обовязки. Ті кооперативи, на чолі яких стояв ідейний кооператор, всі без винятку знаходилися в доброму так організаційному, як і матеріяльному стані. Ревізії таких кооператив не давали жадного труду, а висліди — зміцнювали віру у їх майбутнє та майбутнє цілого нашого кооперативного будівництва.

З прикрістю зазначую, що прийшлось мені за цей період часу спостерігати також, що де-які (мушу признати нечисленні) інтелігенти, з політичних, чи може інших мотивів, не тільки не брали ніякої участи в піднесенню добробуту свого села, але ще й явно вороже відносилися до існуючих в селі кооператив, в ріжний спосіб гальмуючи їх розвиток.

На щастя, такі сумні явища належать вже до дуже рідких. Маємо надію, що вони незабаром цілковито зникнуть з життя українського села.

Отже, кооперативну неосвідомленість, а подекуди й просто кооперативний анальфабетизм селян, слід в поважній мірі приписати на рахунок де-яких українських інтелігентів, що занедбали свій важний обовязок масового поширення ідей кооперації в місцях постійного свого перебування.

Не меншу (коли-не головну) вину за це поносять також повітові організаційні центри, що в першу чергу звертали і звертають ще й тепер чи не найбільше уваги на добре рахункове опрацьовання люстраторських звітів, цілковито занедбуючи не менше важливу ділянку своєї праці, а саме: масове поширення на села кооперативного знання шляхом уладження кооперативних курсів, анкет та рефератів, а навіть шляхом уділювання коротких відомостей з теорії та практики кооперації в часі полюстраційних засідань, навязуючи цей дуже необхідний та цікавий матеріял до зреферованих люстраторських звітів. На жаль, в таких випадках все обмежується здебільшого до стислого рахункового зреферовання люстраторського звідомлення та перечислення знайдених неправильностей і на цім, звичайно, кінчається вся організаційна праця. Розуміється, така метода праці організаційно-люстраторських апаратів повітових кооперативних центрів в сильній мірі вже помстилася на них же самих і без сумніву помститься ще більше, оскільки відповідальні кооперативні чинники в повітах вже тепер не звернуть своєї найголовнішої уваги на виховання кооператорів на низах, на виховання мас в кооперативнім дусі.

Від переведення цієї акції залежить у великій мірі майбутність нашої кооперації. Праця ця не є тяжкою, а український селянин — найкращий матеріял для вишколу в кооперативній школі. Трудність буде полягати лише в тім, щоби ПСК вже нарешті зрозуміли вагу цього питання та негайно розпочали належно переводити акцію кооперативного виховання народніх мас в життя. До цього часу комунікати та заклики РСУК в цім напрямі не дали бажаних практичних результатів.

У висліді такого відношення до справи ще дотепер не маємо не тільки значної скількости свідомих членів кооперативної родини, але й (прикро писати) — добре вишколеного персоналу сільських кооператив (особливо — крамарів), в руках якого має лежати вся льокальна організаційна і технічна праця.

Щоби закінчити цих пару спостережень — мушу ще сказати, що зовнішній вигляд відвіданих мною кооперативних склепів в більшости випадків не радував очей. Переважно крамнички ці містилися у винайнлених хатах, що знаходились не рідко у невідповіднім місці десь на краю села. Внутрішнє урядження крамниць — майже без виключення відповідало їх зовнішньому виду. Ляда, кілька полиць на товари і — на припоручення адміністраційної влади — сплювачка та мидниця (дві останні річи, ясно — без ужитку). Розміщення товарів — як-небуть і до-небуть, без пляну! Чистота й порядок — тільки в мріях! Все це в тісній та задушливій кімнаті, де з запахів переважали тютюн та нафта. Свіже повітря дуже рідко впускалося (при оказії відчинення входових дверей) й тому належало до річей цінних. В цій „приємній“ атмосфері домінував крамар, що вповні відповідав виглядові крамниці.

Я був-би мало обєктивним, колиб змальовану картину без застереження переніс на всі кооперативи, в яких перебував. На ділі — так однак не було! Траплялися мені в цих поїздках (що-правда — рідко!) і такі кооперативи, що радували око та веселили душу! Ці кооперативи пишалися власними домівками з чистими, просторими та добре урядженими крамницями, де не стояв густий туман від безлічи випалених цигарок, куди без перешкод заглядало сонце. В цих домівках

містилися також читальні та театральні салі, де часто відбувалися вистави, що мали величезний вплив на культуру даного села. З таких кооператив, які оглянув я, чи не найкращою була в Лисятичах „Надія“.

Маємо віру, що таких „Надій“ нам незабаром не буде бракувати та що вже в недалекім часі нові кооперативні домівки прийдуть на зміну описаних халуп та густою сіткою покриють край!

Щоби кращу майбутність приспішити — треба вже тепер подбати про масове виховання низових кооператорів на місцях та спрямувати на належний шлях їх кооперативну роботу. *П. Панченко.*

Виставка українського промислу в Центросоюзі. Заходом Ц. С. відкрито в його домівці при вул. Зіморовича 20 виставку виробів українського кооперативного промислу і тих приватних фірм, що блище співпрацюють з кооперацією. У виставці взяло участь 42 промислові підприємства. Очевидно закороткий підготовчий час не дозволив улаштувати виставку так, щоби вона давала приблизно повний образ нашої промислової продукції, хочби тільки самої кооперативної. Побіч виробництва в тісному розумінні у виставці якось доволі припадково появилися два книжкові видавництва — без видавництва Ревіз. Союзу Укр. Кооператив. — Але й при тих недомаганнях вистава має зробити велике діло, інформуючи загал про наші здобутки у ділянці, досі найбільш занедбаній.

Свято „Сільського Господаря“ у Львові відбулося в цьому році — після гарної традиції в „Дні Свободи“, а то дня 16 травня в салі „Української Бесіди“ о год. 6. веч. В програму свята входив реферат сен. Ю. Павликовського, в якому референт подав короткий перегляд історії укр. села і селянства на протязі останніх трьох століть.

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТА.

Сільсько-господарська кооперація в Чехословаччині. Цікаві дані щодо положення сільсько-господарської кооперації в Чехословаччині знаходимо в недавно оголошеній статті інж. Кліндери, голови Центрального Союзу сільсько-господарських кооператив в Празі та Центрокооперативу (Союзу сільсько-господарських кооперативних союзів).

З початком 1932 року в 12 кооперативних Союзах, що входили до Центральної Кооперативи та обєднували всю сільсько-господарську кооперацію республики, нараховувалося у складі членів 11.317 кооператив. Між цими кооперативами було: кредитових 5.999, складових — 348; продукційних — 1.129 та ріжних (в тому рахуючи й електричні кооперативи) — 3.841. Загальний білянс цих кооператив на 1 січня 1932 року перевищував 2.892 міліони чехословацьких корон (кч), з яких більш, ніж 1.614 міліонів припадало на долю вищезгаданого Центрального Союзу сільсько-господарських кооператив в Празі, що обєднував 4.000 кооператив. Зі згаданого загального білянсу всіх сільсько-господарських кооперативних союзів на уділовий капітал припадало: 35 1/2 міліони кч, на запасові капітали — 129 міліонів, на вкладки — 1.628 міліонів, на позички — 411 міліонів та на інші пасиви — 688 міліонів кч.

Щож торкається діяльности цих кооператив, то видатна роля в ній належала кредитовим кооперативам, які, маючи в 1931-м році до роспорядимости більш, ніж 8 міліярдів вкладок, майже зовсім знищили лихварів в чехословацьких селах. Складові кооперативи для накупу та збуту купили та продали, протягом року 1931-го 300.000 вагонів ріжного товару на суму поверх 2 міліярди кч. Своєю діяльністю ці кооперативи витиснули з села нечесних приватних крамарів у відношенню до цілої низки продуктів, тоб то: помічного угноєння, кормів, вугілля та машин. Величезну прислугу селянству, для підняття його добробуту та для збереження його дотеперішніх більш-менш добрих позицій під час теперішньої кризи, зробили також кооперативи для перерібки та збуту і також для постачання села електричною енергією.

Кожний з 12 вищезгаданих сільсько-господарських кооперативних Со–

юзів представляв собою для кооператив, що є його членами, центральну касу, до котрої згідно закону повинні всі кредитові кооперативи, що входять до Союзу, вносити надвишки своєї готівки. В звязку з цим кожний Союз повинен ревізувати всі кооперативи, що входять до його складу, вести корисну для них організаційну працю та захищати по мірі можливости їх інтереси.

В 1924 році ці Союзи вели й торговельні операції, але від цього року Союзам, що вели кредитові операції, заборонено особливим законом вести операції накупу та збуту; для здійснення цих операцій при кожному Союзі була утворена спеціяльна кооперативного характеру організація. Подібних кооперативних організацій є 12, найбільша з них — „Копeратива"— при Центральному Союзі сільсько-господарських кооператив у Празі —є могутнім торговельним кооперативним центром дла задоволення торговельних потреб кооператив — членів Центрального Союзу.

С. Б-ський.

З ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ.

Ослаблення крізи в сільському господарстві Чехословаччини. Сільське господарство Чехословаччини терпіло під час крізи, з одного боку, дякуючи низьким цінам сільсько-господарських продуктів, а з другого — з причини значного розходження — порівнюючи зі станом перед крізою, — між тим, що хлібороб одержував за свої продукти та тим, що він повинен був платитити за промислові вироби, йому неминуче потрібні при його роботі. Що до цього питання, то дуже цікаві дані про те, які суми одержали хлібороби за продукти під час крізи, та про вартість самої продукції. Ці дані торкаються Чехії та базуються на цінах з р. 1914, які приймаються за 100. Можемо сконстатувати на підставі цих даних, що протягом рр. 1931 та 1932 загальні торги за продукти в районах, де не плекався цукровий буряк, хиталися між 637 (травень 1931 р.) та 501 (серпень 1932 р), а ціни продуктів — в межах 881 (липень 1931) та 820 (вересень 1932). Таким чином слід констатувати зменшення сум, що були одержані за продукти, як і зниження вартости продукції. Але падіння вартости продукції є порівнюючи менше, ніж спадок загальних торгів за продукти. Від початку р. 1932 аж до кінця р. 1932 вартість продукції знизилася на 5,2%, в той час як торги знизилися майже на 20%.

Зрозуміло, що головні зусилля відповідальних чинників в сільському господарстві Чехословаччини, зосереджувалися під час крізи на боротьбі проти вищезгаданих негативних явищ. Сюди слід зарахувати низку заходів, між якими підкреслимо такі: а) закон про обовязкове змішування спірту з бензиною для технчіних цілей, б) закон про примусове мішання імпортованої пшениці з краєвою, в) закон про збіжевий синдикат, г) закон про синдикат для торгу худобою. Всі ці заходи сприяли сільському господарству в республиці, що в свою чергу викликало зменшення ріжниці між індексами цін харчових продуктів з одного боку, та промислових матеріялів з другого.

В дійсности, індекси цін на харчові продукти в гуртовій торговлі вирівнялися в липні р. 1931 на 753 (рахуючи ціни з липня 1914 р. за 100), в той час, як в кінці р. 1932 вони впали на 660, а в березні 1933 — навіть до 632. Що до індексів цін на фабричні вироби, то вони досягли в січні 1931 р. — 807, вкінці 1932 р. впали до 696, а в березні 1933 навіть до 676. Іншими словами, ріжниця між індексами цін с.-г. продуктів, з одного боку та промислових матерілів і фабричних продуктів, а з другого — виказувала тенденцію до зменшення. Наприклад, 1 січня 1931 р. індекси цін на с.-г. продукти були на 104 пункти нищі від індексів на фабричні продукти. 1 січня 1932 р. ця ріжниця впала до 80 пунктів, а 1 березня 1933 року згадана ріжниця не перевищувала 44 пунктів, що свідчить про значне поліпшення, порівнюючи з минулим. Індекси цін в царині сільського господарства, з одного боку, та промисловости з другого — наближаються помалу до однакового рівня. Іншими словами, закупочна здібність сільського населення збільшилася, а в наслідок того розширився ринок для продажі промислових продуктів*)

*) *В Польщі* того явища не помічаємо. Ножиці цін промислових та с.-г. продуктів не лише не злагіднилися в останніх 3 літах, але противно, ще загострилися. Коли ножиці цін в Ч. С. Р. в березні ц. р. виносили 44, себто 7% хліборобського індексу, то в Польщі ці ножиці є в березні 21 на 45.6, себто аж 45%! — Прим. Ред.

Не буде зайвим згадати також про зменшення ріжниці між цінами на харчові продукти в гуртовій торговлі та в детайлю. В 1931 р. ціна товарів в детайльній торговлі досягала деколи 191% ціни в гуртовій торговлі (наприклад, у відношенню до гороху) і навіть 237% (у відношенню до бараболі). Одначе, ця ріжниця зменшилася протягом 1931 та 1932 рр. В місяці вересні 1931 р. детайльна ціна пшеничного борошна досягла 140% гуртової ціни, але в грудні ця ріжниця впала до 125%, а в жовтні 1932 року навіть до 118%. Що торкається картоплі, то відповідна ріжниця була 237% і 225% та в жовтні навіть 196%. Взагалі, ріжниця між детайльними та гуртовтми цінами на харчові предмети зменшилися від р. 1931 до р. 1933 на користь детайльної торгівлі. В січні 1931 р. ціни детайльної торгівлі творили біля 124% цін гуртової торгівлі; з початком р. 1931 цей індекс знизився до 121%, а в р. 1933 навіть до 111%. Головна причина цього падіння є в діяльности кооператив.

Отже, зі всього вищесказаного можна зробити висновок, що ослаблення крізи в сільському господарстві Чехословаччини являється безперечним фактом.

С. Бородаєвський.

Прохарчування по містах в СРСР. Під таким заголовком містить варшавський „Pracownik Bankowy“ (доволі лівого напрямку, орган союзу банкових працівників), реферат зі звідомлення одного з заграничних інженерів, що занятий в СРСР. Редакція замічує, що цей документ прийшлося їй дещо обчімхувати з домішок особистого схвилювання автора, та все таки і в такому виді, як він є, він дає надзвичайно ярку картину.

Дотичний інженер пише: Радянська господарська система не робить ніяких ріжниць між умовим і фізичним робітником. Зате існує поділ на засадничі категорії, до яких привязані певні привілеї. Першу категорію творять кваліфіковані працівники з фаховим вишколенням і практикою, члени комуністичної партії, зглядно добре записані специ чужого походження. Другу категорію становлять приучені працівники, до яких належить технічний персонал, бюровий та купецький, продавці, голярі, шевці, кравці, ремісники інших спеціяльностей і т. п. До третьої категорії — некваліфіковані робітники — матеріял пів сирий, домашня служба, нижчі офіціялісти, інваліди, емерити і т. д. Перехід з одної до другої категорії часто неможливий або звязаний з великими труднощами. Нам відомий, прим., такий випадок, що ідейний революціонер, член партії, з передвоєнною вищою освітою, був перенесений з другої до першої категорії щойно тоді, як одержав потрібні інструменти, котрі йому подарувала родина, що живе за кордоном. Власними засобами він тих інструментів не мігби придбати, а про те, щоби використати його здібности у загальному інтересі — урядові органи не думали.

Окрім повищих трьох урядових категорій існує ще цілий ряд інших груп, зі спеціяльними привілеями. Очевидно, ці групи нечисленні; окрім них існує в СРСР величезна маса робітників без імені і без прав, які властиво не посідають нічого. До цеї категорії належать в першій мірі ті, що перед тим належали до посідаючої кляси і є визнані нездібними до праці ізза своїх переконань, недуги або з причини переступлення границі віку. Ті не мають права до будь якого забезпечення з боку держави; вони також не мають доступу до домів праці або домів для старців.

У системі раціоналізації засобів поживи, окрім поділу на урядові категорії, край поділено на промислові і рільничі райони. Рільничим районам признається меншу пайку харчу. Так прим. одержує в Москві перша категорія 800 грамів хліба денно, друга — 600, третя 400 гр., а в південній Україні одержують: 600, 400 і 200 грамів.

В Москві пайки хліба складаються в половині з питльованого, а в половині з разового хліба. Підчас, коли хліб в Москві на загал кращий, хоча грубший і найчастіше папкуватий, то на Україні він має в собі найбільше ячменю і чималу домішку грису. Ячмінь не досить очищений, отже хліб скрипить у зубах. З цих причин на Україні існує більше запотребування на хліб, що його докуповують індивідуально в торговельних магазинах, де ціна за 400 гр. (1 фунт) білого хліба виносить 1,30 рубля, це є 6 зол.; фунт чорного хліба коштує 6 копійок, це є 30 грошів.

В Москві одержує I категорія 80, II категорія 60, а III — 40 грамів мяса денно. На Україні має право тільки I категорія до мясних пайків, видаваних в кількости одного кільограма в місяць або 33 грамів денно. Тоді як пайки хліба для I категорії є на загал вистарчаючі, мясні пайки рішучо за малі. Цукру одержує в Москві I категорія 1200 грамів місячно. На Україні цукру взагалі не видають, його можна однак купити в магазині по ціні 3 рублів, це є 13,60

зл. за кільо. Взагалі до зраціоналізованих засобів поживи належать: ячмінна каша, пшоняна, макарон з муки т. зв. ситкової, їдомий товщ, бараболі і білі буряки. Розділ цих харчів залежний від надісланих запасів. Окрім того одержується муку і масло. Пайки є рівнож невистарчаючі, а приділ рідкий, звичайно раз в місяць.

За виїмком хліба, щоби дістати свою пайку харчу — треба стояти в черзі („в очереди"). Нормально вичікування перед роздільнею триває 2 до 3 годин, але буває й так, що чекається 8 до 10 і 12 годин. Осіню 1930 року очікували вже вечером перед роздільнею мяса, щоби рано дістати мясо. В цей спосіб чекали цілими ночами в зимових місяцях (грудень 1931 і січень 1932), у вересні 1931 р. чекалося 5—6 годин на нафту, потрібну російським господиням для палення в кухонних машинках. Минулорічної зими (1931/32) стоялося в черзі по пару годин перед роздільнями ярин і бараболь (часто змерзлих), а в березні м. р. перед пунктами розділу масла. Взагалі в нинішній Росії скрізь бачиться черги, не лиш перед магазинами харчів і одягу, але й перед театром, кіном і т. д. В часі обідньої перерви у фабриці стоять в черзі, щоби дістатися до харчівні, з чого виходить таке, що часто не остає часу на саму їду. Коли хтось надто гостро критикує кепську організацію, то це трактується, як акт саботажу і викликує суворі репресії проти „зачінщіков"; їх уважається контрреволюціонерами.

Зрозуміла річ, що урядові пайки не вдоволяють потреб. Чого не достає, те можна докупити на вільному ринку або в державних магазинах. Ціни в такій продажі очевидно високі, а подаж рідко коли заспокоює попит.

Від весни 1930 р. до березня 1932 р. ціни на московському ринку формувалися звишково:

1 кг цукру — 0,58 — 0,98 рб., перед війною 0,15 рб.
1 кг воловини — 0,80 — 1 рб. — 1,45 рб. — до війни 0,25 рб.
1 кг свинини — 1,35 — 2,75 — 3,25 рб., до війни 0,30 рб.
1 кг шинки — 2,50 — 3,60, — 6,50 рб.
1 кг ковбаси — 2,50 — 3,60 — 6,50 рб.
10 яєць — 0,65 — 0,95 рб.; до війни 0,20 рб
1 кг бараболь — 0,07 — 0,10 рб.; до війни 16 кг (пуд) — 0,30 рб.

Це є ціни на предмети що підлягають пайкам. На вільнім ринку весною 1932 р. були такі ціни:

За 1 кг : масло — 25 рб.; цукор — 3 рб.; волове — 6 рб.; свинина — 10-12 рб.; бараболі — 0 80—1 рб.; 10 яєць — 4 рб. Надзвичайно високі ціни овочів, які можна одержати майже тільки на вільному ринку: 1 кг. яблок — 2 до 4 рб.; суниці і черешні — 4 до 6 рб. за 1 кг.; помідори — 1 до 1·50 рб. за штуку і т. д. — (Курс рубля — пів доляра).

На те, щоби купувати по таких цінах, можуть собі позволити і то в невеликих розмірах, працівники I категорії, зарібки яких вагаються між 250 і 300 рублів місячно; вони вже недосяжні для II категорії, котра заробляє 150 до 200 рублів, а тимбільше для III категорії, котрої доходи вагаються між 100 і 150 рб. і менше.

Хто-ж купує ті коштовні бараболі, цукор і масло? — По перше в СРСР є досить велике число викваліфікованих працівників, яких спеціяльности дають їм нагоду одержувати додаткову працю, часто добре оплачувану. Опріч того є категорія вільних професій: журналістів, письменників, малярів, різьбарів, професорів, учителів і ріжного роду технічних спеців, які не отримують тарифової винагороди, а досягають значних іноді зарібків, 600 до 2000 рб. і більше. Ці, очевидно, не одержують карток на харчі і купують їх на вільному ринку. Також жирує в СРСР ціла армія спекулянтів і комбінаторів, які все вміють найти джерело доходу. Вони теж видатно підпирають розвиток вільного ринку і державних магазинів.

Подібні недомагання є також в ділянці забезпечення **одягом**. Недобір тут поголовний. Професор чи студент, робітник і директор однаково ходять у знищених одягах. Кравецькі і шевські майстерні не можуть подужати своїм завданням, отже дуже часто розділ одягу відбувається шляхом льосування. У фабриці або бюрі розділюють між посідачів карт одягових відповідне число льосів (жеребів), улаштовують щось в роді фантової льотерії, де виграється куртку, штани або чоботи. — Але й одяг можна купити на приватнім ринку, тільки що ціни тут такі самі високі, як на ринку харчів.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.
За редакцію відповідає: д-р Карло Коберський

Друкарня „Бібльос", Львів, Японська 7. Тел. 14-78.